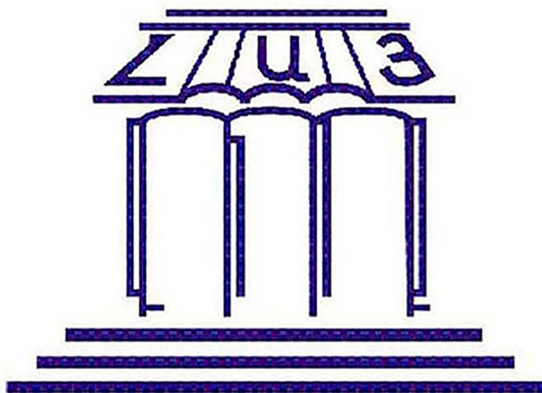

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նշ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

2318

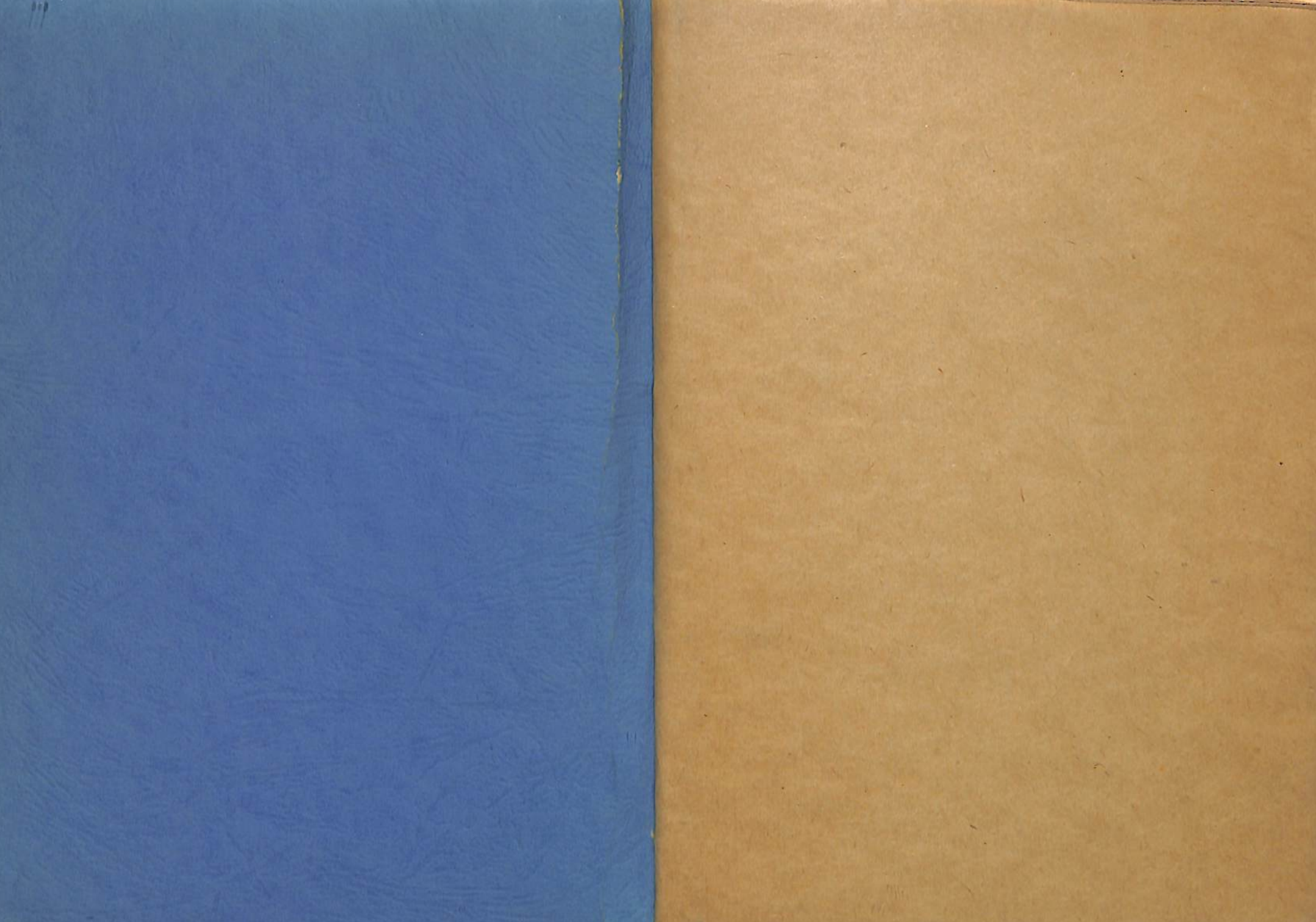
Կօրնուի

Մեղքի զանազ

84

15-89

Պոլս
1923

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻ

ԹԻԻ 2

344

ԿԻ ՏԸ ՄՕԲԱՍԱՆ

ՄԵՂՔԻՆ ԶԱԻԱԿԸ

(Վ. Ի. ՊԱԿ)

Թարգմանեց՝ Զ. Ն.

2003

1923

Տպագր. Մ. ՏԷՐ-ՍԱՀԱԿՅԱՆ

ՊՈԼԻՍ

84
Մ-89

2011

Engine
7 Grands Prix

ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐՈՒ
ԹԱԳՈՒՂԻՆԵՐՈՒՆ
ԹԱԳՈՒՂԻՆ

Որուն հաւասար չի կրնար
զսնել ոչ մէկ տեղ

Կը վաճառուի բոլոր լաւա-
գոյն վաճառատունները:

**ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ
ՇՈԳԵՆ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ**

ԴԵՊՈՒ ԱՄԵՐԻԿԱ

մեկնումի Ժամանակամիջոցը մօտե-
ցած ըլլալով, կուգամ ներկայիւս
յայտարարել բոլոր հայ ճամբորդներուն, որոնք Սմերիկա մեկնել
կ'ուզեն՝ թող հաճին հիմակուրնէ դիմել գլխաւոր տնակաւ,
համար պէտք եղած դիւրութիւնները եւ մանրամասնութիւնները:
Հասցէ.— ՖԱԼԷՐՈ ԽԱՆ, Թիւ 1 եւ 16:

ԹԷԼԵՓՈՆ ԲԵՐԱ 880

Շողեմաւային Հայ Գործակալ

ԳԱՍՊԱՐ ՏԷՏԷՆԱՆ

“ԱՌԱՒՕՏ,,Ի ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԸ

ԹԻԻ 2

Մ-89

ԿԻ ՏԸ ՄՕԲԱՍԱՆ

ՄԵՂՔԻՆ ԶԱԻԱԿԸ

(Վ. Ի. ՊԱԿ)

Թարգմանեց՝ Զ. Ն.

1923

Տպագր. Մ. ՏԷՐ-ՍԱՀԱԿԵԱՆ
ՊՈԼԻՍ

ՄԵՂՔԻՆ ԶԱՒԱԿԸ

Ա.

Փռքիկ ժօրժ, չորս ոտքի վրայ, աւաղի դէղեր
կը չինէր նրբաւորին մէջ, Երկու ձեռքերով կը հաւա-
քէր աւաղը, բուրգի ձեւով կը կանգնէր զայն, ու յե-
տոյ դադաթը կը անկէր կանկենի տերեւ մը:

Հայրը երկաթէ թիոռի մը վրայ նստած, սիրազեղ
ու լաքուած աւաղը թեամբ մը կը դիտէր ժօրժը,
բազմաթեամբ լեցուն հանրային նեղ պարտէզին մէջ
զաւակը միայն տեսնելով:

Ուրիշ աղաք ալ փոքր անասուններու մանկական
խաղերով զբաղած էին այն կէտր ճամբուն երկայնքը,
որ կ'անցնի աւաղանին ասջեւէն, ու թրինթէ եկեղե-
ցին ասջեւէն, և դաւարիքին չրջանը ընելէ յետոյ՝
միւսնոյն ճամբուն մէջ կը մանէ: Անդին, անաւորներ
սպասուհիներ իրենց անրանի աչքերով օդին կը նայէին,
ու մայրեր կը խօսուրոտէին, աչալուրջ հսկելով տղոց
վրայ:

Ստնտուներ, երկու քաղաք հօգի, ծանրախոն երե-
ւոյթով մը ժուռ կուգային, իրենց ետեւէն քաջքրտե-
լով զղակներուն երկայն և շողշողուն ժապաւէնները,
իրենց թեւերուն մէջ պրկած՝ ճերմակ բան մը, ժան-
կեղներով պարուրուած: Իսկ աղջնակներ, կարճ չըր-
ջազգեստով ու մերկասրուն, չրջանակի երկու արշաւ-
ներու դադարի միջոցին՝ լուրջ տեսակցութեանց կ'ու-
նենային իրարու հետ, մինչ հանրային պարտէզին պա-
հապանը՝ կանաչ թիկնոցով, մանուկներու աշխարհին

մէջ կը թափառէր, ճամբան փոխելով շարունակ, որ-
պէս զի չքանդէ հողային աշխատութիւնները, որպէս զի
չկոխառէ թաթիկները, ու չխանգարէ մարդկային այդ
սիրուն թրթուրներուն մըջնային աշխատանքը:

Արեւը կ'անհետանար Սէն-Լազար փողոցի առ-
նիքներուն ետին, ու իր մեծ և չեղ ճառագայթները
կ'արձակէր այդ չարածճի ու պծնագործուած ամբօսին
վրայ: Կանկենիները կը լուսաւորուէին դեղին նշույնե-
րով, ու եկեղեցիին բարձր և մեծ դրան աօջև գտնուող
երեք ջրվէժները արծաթէ հեղուկ մըն էին գոգցել:

Պ. Բարան կը դիտէր փաշին մէջ կծկուած դաւակը.
անոր ամենափոքր շարժումներուն եր հետեւէր խան-
դաղաւանքով, ու չրթւնքներուն ծայրովը կարծես
համբոյրներ կը դրկէր ժօրժի, ամէն անգամ որ շար-
ժում մը ընէր ան:

Ու աչքերը բարձրացնելով դէպի զանգախառն
ժամացոյցը, ստուգեց որ հինգ վայրկեան ուշ մնացած
էր: Ուստի ռաքի ելաւ, պղտիկին թեւէն բռնեց, անոր
հողոտած հագուստը թօթուեց, ձեռքերը սրբեց ու
դէպի Պլանշ փողոցը տարաւ զայն: Բարան կ'ս.ճառա-
րէր, կնոջ մէն յետոյ տուն վերադարձած չլլալու հա-
մար, ու պղտիկը, որ չէր կրնար հօրը հետեւիլ, ցտա-
կոտելով կը յառաջանար:

Ուստի թեւերուն մէջ առաւ ժօրժը, ու գնացքը
տրագանցելով, յազնութենէն օկսաւ հեւալ, դառնվերը
բարձրացած ատեն:

Բարան քառասուն տարեկան մարդ մըն էր, սը-
ղէն խկ ալեխառն մազերով, քիչ մը խոշոր կազմուած-
քով, մտահոգ՝ իր լայն փորովը զօւտթ երիտասարդի
մը, զոր դէպքերը երկչոտ դարձուցած էին:

Բանի մը տարի առաջ ամուսնացած էր մտկա-

մարդ կնոջ մը հետ՝ քնքշօրէն սիրուած: Բայց հիմա
կինը էր հետ կը վարուէր ամենագոր բռնապետի մը
բրաւօթեամբ ու հեղինակութեամբ:

Մանկամարդ կինը անդադար կը կշտամբէր ամու-
սինը, բոլոր ըրածներուն ու չըրածներուն համար, դառ-
նօրէն կը մեղադրէր էրկը՝ ամենափոքր արարքներուն,
սովորութիւններուն, պարզունակ հաճոյքներուն, ճա-
շակներուն, ընթացքին, շարժուձեւերուն, մէջքի կո-
րութեան ու ձայնին հանդարտ շնչին համար:

Սակայն Բարան կը սիրէր իր կինը, ու կը սիրէր
անոր համար որ դաւակ մը ունէր անկէ, ժօրժ տունն,
երեք տարու՝ իր օրաին ամենէն մեծ ուրախութիւնը և
ամենէն մեծ հօգը կը ձեւացնէր ան: Համեստ հասառու
մը ըլլալով, զործ չունէր ու քսան հազար Ֆրանքի
եկամուտով կ'ապրէր: Իսկ կինը, տոնեց դրամօժիտի
ամուսնացած, էրկանը անդործութեամբ համար կը
դայրանար:

Բարան վերջապէս տուն հասաւ, ամուսինին
տառաջին տառիճանին վրայ դրաւ տղան, իր ճակատը
սրբեց ու սկսաւ վեր ելիլ:

Երկրորդ յարկին վրայ, դուռը զարկաւ: Պատու-
ապաստէնի մը որ Բարանը մեծցուցած էր, մէկը այն
տիրուհի-սպասուհիներէն, որոնք բնատնիքներու բանա-
պետներն են, եկաւ դուռը բանալու: Բարան անմ-
կութեամբ հարցուց.

— Տիկինը վերադարձա՞ւ:

Սպասուհին ցնցելով ուսերը, ըսաւ.

— Պարոնը ե՞րբ տեսած է որ Տիկինը ժամը վե-
ցուկէսին տուն վերադարձած ըլլայ:

Բարան նեղուած շնչաւ մը պատասխանեց.

— Աւելի լաւ. աստե՛ն կ'աւնենամ փոխուելու, որովհետեւ չառ քրտնած եմ:

Ապաստուէին զայրազին և արհամարհոտ կարեկցութեամբ մը կը նայէր Բարանին: Ու մոլտաց.

— Կը տեսնեմ որ Պարոնը քրթինքի մէջ կը լողայ, թերեւս պզտիկը գրկած է, ու այս ամէնը՝ Տիկնոջ սպասելու համար մինչև ժամը եօթուկէս: Հիմա ինձի բան չեն կրնար ըսել թէ ճաշը յամանակին չեմ պատրաստեր: Ժամը ութին պատրաստ է ճաշ, և եթէ հարկ ըլլայ սպասել, աւելի գէշ, քանի որ խորոված մը տարած ըլլալու չէ:

Բարան կը ձեւացնէր մտին չընել: Ու մրմնջեց.

— Լա՛ւ, լա՛ւ. Ժորժին ձեռքերը լուալու է. աւագէ կոյտեր չինեց: Ես փոխուելու կ'երթամ. Սենեկապետուհիին ապսպրէ՛ որ աղէկ մաքրէ պզտիկը:

Ու իր յարկաբաժինը մտաւ Բարան: Ինքզինքը հոն գտնելուն ալէս՝ դրան փականքը դռաւ, առանձին, բոլորովին առանձին մնալու համար: Այլ ևս վարժուած էր որ իրեն հետ գէշ ու խիստ վարուէին. ուստի փականքներու պաշտպանութեան տակ միայն ինքզինքը ապահով կը զգար, և նոյնիսկ չէր համարձակեր մտածել, խորհիլ ու ինք իր հետ արամաբանել, եթէ երբեք դրան բանալին երկու անգամ չդարձնէր ու ինքզինքը երախաւորութեամբ չզգար ընդդէմ նայտածքներու և ենթադրութիւններու: Աթոռի մը վրայ կ'ըսէր ըլլալով՝ ճերմակեղէնը փոխելէ առաջ քիչ մը հանգչելու համար, խորհեցաւ թէ Ժիւլի նոր վտանգ մը կը դառնար տան մէջ: Բարան կ'ատէր կինը, ակներեւ էր ատիկա. բայց ամենէն աւելի կ'ատէր իր ընկերը՝ Բօլ Լիմուզէնը, որ հազուադէպ պարագայ, ընտանիքին մտերիմ բարեկամը մնացած էր, ամուրիի կեանքին անբաժանելի ընկերը

ըլլալէ յետոյ: Լիմուզէն հաշտարարի դեր կը կատարէր ամուսնին ու կնոջը՝ Հանրիէթի միջև, ու դարձեալ Լիմուզէնն էր որ ուժգնօրէն և նոյն իսկ խստօրէն կը պաշտպանէր Բարանը՝ ընդդէմ տարապարտ մեղադրանքներու, նեղացուցիչ վէճերու և կեանքի ամեն նորեայ նեղութիւններու:

Բայց վեց ամիսէ ի վեր, Ժիւլի ինքզինքին կը թալաարէր թշնամական դիտողութիւններ ու դատումներ ընելու իր տիրուհիի մասին: Ամէն ատեն դատաստան մը կ'ընէր տիրուհիին նկատմամբ, և օրը քսան անգամ կը յայտարարէր. «Եթէ ես Պարսնին տեղը ըլլայի, բնաւ չպիտի ձգէի որ քիթէս բանելով խաղցնեն զիս: Ինչ որ է, ինչ որ է... ամէն մարդ մէյմէկ բնաւորութիւն ունի»:

Օրին մէկը, Ժիւլի անպատկառ վարմունք մը ունեցած էր Հանրիէթի հանդէպ. այս վերջինը, իրիկուան, ամուսնին ըսած էր. «Գիտցած եղի՛ր որ այդ լիրտածը պիտի վռնտեմ, եթէ անգամ մըն ալ ծանր խօսք մը հանէ բերնէն»: Սակայն Հանրիէթ, որ բանէ մը չէր վախճար, կարծես կը դողար այդ պտուռ սպասուհիին առջև: Ու Բարան կնոջ մեղմ բնթացքը կը վերագրէր այն համարումին զոր ունէր, զինքը մեծցուցած և մօրը տղերքը փակած սպասուհիին նկատմամբ:

Բայց այդ վիճակը չէր կրնար այսպէս շարունակուիլ մինչև վերջը, ու Բարան կը սոսկար, խորհելով թէ ինչ կրնար պատահիլ: Ինչ պիտի ընէր ուրիշն: Ժիւլին ճամբելու որոշումը այնքան սոսկալի կը թուէր իրեն որ չէր համարձակեր այդ մտածումին վրայ կանգ առնել: Նոյնպէս անկարելի էր Ժիւլիին իրաւունք տալ ընդդէմ իր կնոջ: Ու ամիս մը չանցած,

անհանդուրժելի կացութիւն մը պիտի տեսնուէր երկուքին միջեւ :

Բարան նստած կը մնար, թեւերը կախերէր, ու տարտամօրէն կ'որոնէր տմէն ինչ իրարու հետ հաշտեցի ելու միջոցները, բայց բան մը չէր կրնար գտնել : Ու մըմնջեց. « Բարեբախտաբար, ժօրժը կայ... Եթէ տն ալ չըլլար, շատ դժբախտ պիտի ըլլայի » :

Յետոյ մտածեց իրմեզէն խորհուրդ հարցնել, ու որոշում տուաւ այդ մասին. բայց իսկոյն յիշեց իր սպասուելիքն և բարեկեամբն միջև ծագած հակառակութիւնը, ու վախճաւ որ բարեկամը խորհուրդ կուտայ ծամբելու ժիւլին. այսպէս՝ դարձեալ թաղուած մնաց իր անձկութիւններուն եւ անստուգութիւններուն մէջ :

Պատի ժամացոյցը եօթը զարկաւ : Ընդոտ շարժում մը ըրաւ : Ժամը եօթն էր, ու տակաւին փոխած չէր ձերմակեղէնը : Շլմորած ու շնչառապա, սկսաւ հանուիլ, լուսադուեցաւ, ձերմակ չափիկ մը անցուց կոնսկը, ու տնայարանը կ'ազուեցաւ, որպէս թէ մօտակայ սենեակի մը մէջ իրեն սպասէին չափազանց կարեւոր գէպքի մը համար : Յետոյ Բարան սրահ մտաւ, ինքզինքը երջանիկ զգալով որ այլ եւս վախճալիք բան չունէր :

Ակնարկ մը ձգեց լրագրին վրայ, փողօցը նայեցաւ, ու դեաց բաղմեցաւ Նստորտնին վրայ. բայց դուռ մը բացուեցաւ ու աղան ներս մտաւ՝ մաքրուած, սանտրուած ու ժպտաւ : Բարան թեւերուն մէջ առաւ որ դրողագին համբուրեց զաւակը : Նսի ժօրժի մաղիւրէն համբուրեց, յետոյ աչքերէն, ալտերէն, բերնէն ու ձեռքերէն : Ապա, վեր ցատկեղուց, մինչև ձեղունը բարձրացնելով, գտտաւ ներսն ծայրին վրայ : Յետոյ նստաւ, այդ ճիւղէն յոգնած, ու ժօրժը մէկ ծունկին վրայ առնելով, զտան, տանձ ըրաւ :

Մանուկը կը խնդար հրացած, թեւերը կը շարժէր, համոյքի ճիչեր կ'արձակէր, ու հայրն ալ կը ծիծաղէր եւ կը ճչար գոհութեամբ, խոշոր փօրը ճօճելով ու պղտիկէն աւելի զուարճանալով :

Բարան զաւակը կը սիրէր թոյլ, համակերպած ու ընկճուած մարդու բարի սրտովը : Ան կը սիրէր զաւակը, խելայեղ խոյանքներով, բունն ու մեծ զգուշանքներով, իր մէջ թաքնուած ամօթապարտ բովանդակ գործով, որ չէր կրցած դուրս գալ. տարածուիլ նոյն իսկ ամուսնութեան առաջին ժամերուն մէջ, քանի որ կինը տեղգայ ու վերապահ գտնուած էր միշտ :

Ժիւլի դրան վրայ երեւցաւ, զալկադէմ, աչքերը բացաւ, ու զայրոյթէն դողդոջուն ձայնով մը գոչեց.

— Պարոն, ժամը եօթուկէսն է :

Բարան մտահոգ և համակերպած ակնարկ մը ձգեց պատի ժամացոյցին վրայ, ու մըմնջեց.

— Արդարեւ, ժամը եօթուկէսն է :

— Ճաշ սպասարաստ է հիմա :

Բարան տեսնելով որ փոթորիկը պիտի պայթի, ջանաց հեռացնել զայն, ըսելով.

— Բայց առն վերադարձած պահուս դուն չէիք լսողը թէ ժամը ութին պատրաստ պիտի ըլլայ :

— Ժամը ութն... Ապահովաբար, առանց մտածելու կը խօսիք : Հիմա ալ ժամը ութին պիտի ճաշ պղտիկը : Ըսելու ձեւ մըն է, երբ քիչ մը տառջ այդպէս խօսեցայ : Բայց տղան ստամոքսը պիտի աւրուի, երբ ժամը ութին ճաշէ : Օհ, ինչ պիտի ըլլար, եթէ մօրը ձեռքը մնացած ըլլար : Զուկին վրայ նայած չունի : Ան խօսինք անօր վրայ. առանկ մայր կ'ըլլա՞յ : Մարդուն սիրտը կը խշխշայ, առանկ մայրեր տեսնելով :

Բարան, անձկութենէ սարսուռն, զգաց որ պէտք էր կասեցնել այդ սպառնալիցան վէճը:

— Ժիւլի, քեզի թոյլ չեմ տար որ այդ լեզուով խօսիս Խիրուէիդ վրայ: Կ'իմանաս, այնպէս չէ. ասկէ ետքն ալ մի' մոռնար ըսածս:

Պառաւ սպասուէին զարմանքէն շնչահեղձ, ետին դարձաւ ու դուրս ելաւ, զուոր այնքան ուժգնօրէն գոցելով որ ջանքն ըտէր բխրեղներ: Կնչեղին: Սրտին լսու օդին մէջ. քանի մը բռնէ թեւանց աներեւոյթ ըստմաներու թեթեւ ու տարտամ զանգակահարութեան պէս ձայն մը:

Ժօրժ, նախ դարձացած, ձեռքերը իրարու զարկաւ հրճաւանքով, ու այտերը ուռեցնելով, խոշոր քաղաւթ մը արձակեց ամբողջ ուժովը, դրան աղմուկին նմանցնելու համար:

Ասոր վրայ, հայր: պատմութիւններ ըրաւ. բայց մտադրաւ ըլլալուն՝ պատմութեան թերը կը կորսնցնէր ամէն վայրկեան, ու փոքրիկը՝ ապրած՝ աչքերը խաչոր կը բանար, բան մը չհասկնալուն:

Բարան աչքերը չէր բռնէր ժամացոյցին: Իրեն այնպէս կը թուէր որ սլաքին յառաջանալը կը տեսնէր: Ան՝ կ'ուզէր ժամը կասեցնել, ժամանակը անշարժութեան դատապարտել մինչեւ կնոջ վերադարձը: Հանքիթի գէմ վշտացած չէր՝ ուշացած ըլլալուն համար, ալ կը վախնար կնոջմէն, Ժիւլիէն և այն ամէն բաներէն որոնք կրնային պատահիլ: Տառք վայրկեան ևս, և անա անգարմանէի աղետ մը առաջ պիտի դար, բացատրութիւններու և բռնի վէճերու մէջ: Մաքին առջեւ կը բերէր կոխը, պոռպուէր, զնդակներու պէս օդը ճեղքող նախաափնքները, դէմ առ դէմ անհրաժեշտ կրնէր որոնք իրարու աչքին խորը կը նայ-

ին ու վերադարձ խօսքեր կ'ուզէին իրարու. այս միակ մտածումէն ազդուած սիրտը կը տրոփէր. բերանը կը չորնար՝ իբր թէ արեւուն աակ քաղած ըլլար. ու ծուէնի մը պէս կակուղ կը դառնար. այնքան կակուղ որ այլեւս ուժ չունէր զաւակը վերցնելու. և ծունկին վրայ ցատքեցնելու:

Ժամը ութը հնչեց. զուոր բացուեցաւ նորէն, ու Ժիւլի երեւցաւ: Զայրացած երեւոյթ մը չունէր այլևս, բայց իր չարամիտ ու ցուրտ վճռակամութիւնը աւելի ստուկալի կը դարձնէր զինքը:

— Պարսն, ըսաւ սպասուէին, ձեր մօր ծառայեցի մինչեւ իր կեանքին վերջին օրը, ու ձեզ մեծցուցի ձեր ծնած օրէն մինչեւ այսօր: Կարծեմ, կարելի է ըսել թէ ձեր բնական իրեն հանդէպ անձնուէր զանուեցայ...

Ժիւլի պատասխանի սպասեց:

Բարան թոթովեց.

— Անշուշտ, իմ ազնիւ Ժիւլիս:

Սպասուէին յարեց.

— Շատ լաւ զիտէք որ ոչ մէկ բան ըրած եմ չահախնդրօրէն, այլ ամէն ինչ ըրած եմ ձեր շահուն համար. ոչ ձեզ խաբած եմ և ոչ ալ ստած. երբեք չէք կրցած մեզ ոգրել զիս...

— Անշուշտ, ազնիւ Ժիւլիս:

— Լաւ ուրեմն, Պարսն, այս այսպէս չի կրնար տեսնել երկար տան: Զեղի հանդէպ ունեցած բարեկամութեան սիրտն է որ բան մը չէի ըսեր, անգիտութեան մէջ կը ձգէի ձեզ. բայց չափը անցած է այլևս, ու թաղին մէջ ձեր վրայ կը խնդայ ամէն մարդ: Ուղածնիդ կրնաք ընել, բայց ամէն ոք զիտէ կղածը. վերջապէս ձեզի ալ ըսելու եմ, թէեւ ատոր մէջ ու ե չան չունենամ: Տիկինը անորոշ ատեններ տուն կը վերադառնայ,

ու ամբար ամբար ամբար սա է որ դարչելի բաներ կ'ընէ :
Բարան, չլծած, բան մը չէր հասկնար այդ խօս-
քերէն : Հաղիւ կըցաւ թոթովիւ :

— Լռէ'... Դիտես որ քեզի արդիւած եմ... :

Ժիւլի անզուսպ վճռականութեամբ մը ընդմիջեց
Բարանին խօսքը :

— Ոչ, Պարոն, հիմա ամէն ինչ ըսելու եմ ձեզի :
Տիկինը շատոնց մեղք դարձած է Պ. Լիմուզէնի հետ :
Ես քսան անգամէն աւելի տեսայ որ դռներուն նոսր
կը համբուրուէին անոնք : Խօսքին յետեւը, եթէ Պ.
Լիմուզէն հարուստ ըլլար՝ Տիկինը Պ. Բարանին հետ
չէր որ պիտի ամուսնանար : Եթէ երբեք Պարոնը յիշէր
թէ ինչպէս տեղի ունեցաւ ամուսնութիւնը, մէկ ծայ-
րէն միւր պիտի հասկնար իրողութիւնը... :

Բարան, գունատ, օտքի ելած էր, հանդգնելով.

— Է-է'... Լռէ'... եթէ ոչ... :

Սպասուհին շարունակեց.

— Ոչ, ամէն բան պիտի բռնեմ ձեզի : Տիկինը պա-
րանին հետ ամուսնացած է չափաւ նկատուով, և ա-
ռաջին օրէն ի վեր խաբած է զինքը : Անոնք նախապէս
իբրեւ հետ համաձայնած էին արդէն : Կը բաւէ խոր-
հիւ, բռնած հասկնալու համար : Տիկինը, Պարոնին հետ
ամուսնացած ըլլալէն զմեզ, անոր կիսմբը դառնա-
ցաքած է և այնքան դառնացուցած որ իմ սիրտս կը
բլբլատէր, երբ կը տեսնէի ասիկա... :

Բարան երկու քայլ յառաջացաւ, բռնեց քնքերը
սեղմած, ու չէօքննալով ուրիշ խօսք գտնել, կրկնեց.

— Լռէ'... Լռէ'... :

Պատու սպասուհին չընկրկեցաւ, վճռական երեւոյթ
մը ունէր :

Բայց Ժօրթ, նախ չմտած, յետոյ այդ մաքն-
չող ճայներէն սարսափած, սկսաւ սուր ճիչեր արձա-
կել : Հօրը ետին կեցած, ու զէմքը կծկուած, բեր-
նաբայ կը ճչար ազան :

Զուկին վայնասունը զայրոյթ պատճառեց Բա-
րանի, արիւթեամբ ու կատաղութեամբ լեցուց զայն :
Երկու թեւերը բարձրացուցած՝ Ժիւլի վրայ վազեց,
երկու ձեռքերով զարնելու պատրաստ, աղաղակելով.
«Ա՛հ, թշուառական, պզտիկին արեւնջ տակնուվրայ
պիտի ընես» :

Բարան արդէն իսկ ձեռք կը դադնէր սպասուհիին,
երբ այս վերջինը աղաղակեց արիւջ երեսին.

— Պարոնը կրնայ զիս ծեծել, հակառակ անոր որ
զինքը մեծցուցած ըլլամ. բայց առիկա չի կրնար ար-
գելք մը ըլլալ որ կինը չխաբէ զինքը ու իրը չըլլայ
զաւակը... :

Բարան ապշահար մնաց, թեւերը վար ձգելով.
Ժիւլիի դիմաց խելայեղ կեցած, բան մը չէր հասկնար
ա լեւս :

— Կը բաւէ պզտիկը դիտել, անոր հայրը ճանչնա-
լու համար. Պ. Լիմուզէնի հաբաղատ նմանութիւնն է :
Բաւ է որ աղուն աչքերը և ճակատը միայն դիտէք :
Կայր մը իսկ չպիտի խաբուէր... :

Եւ ահա, Բարան սպասուհիին ուսերէն բռնած,
բոլոր սեռովը կը սնցեր զայն ու կը թոթովէր.

— Իժի ծնունդ... Իժի ծնունդ, Դուրս կորսուէ',
իժի ծնունդ... : Հիւսուցիւ հոսէ, եթէ ոչ կը սպաննեմ
քեզ... : Կորսուէ'... Կորսուէ'... :

Յառաջատական շարժումով մը, Բարան մօտակայ
սենեակի մը մէջ նետեց Ժիւլին : Սպասուհին գլուխը-
ցաւ պատրաստ սեղանին վրայ, ուր դաւաճները ին-

էան և կոտորեցան. յետոյ ժիւղի սօքի ելլելով իր և տիրաջը միջև քաշեց սեղանը: Մինչ Բարան կը հետապնդէր սպասուհին, այս վերջինը սօսկալի խօսքեր կը լուտար տիրաջը երեսին:

— Եթէ Պարոնը դուրս ելլէ . . . այս իրիկուն . . . ճաշէն յետոյ . . . և ընդհուպ վերադառնայ . . . այն ատեն պիտի տեսնէ . . . որ ստա՞ծ եմ թէ ոչ . . . Թո՛ղ Պարոնը փորձէ . . . հասկնալու համար:

Ժիւղի խոհանոցին դրան առջև հասած ըլլալով, խոյս տուաւ հոնկէ: Բարան անոր ետեւէն վազեց, սանդուխէն վեր ելաւ ու սպասուհիին սենեակը հասաւ, ուր տպաստանած էր Ժիւղի: Յետոյ դուռը զարնելով, գտչեց.

— Հիմա պիտի հետանաս տունէն:

Սպասուհին դրան ետեւէն պատասխանեց.

— Պարոնը կրնայ վստահ ըլլալ այդ մասին: Ժամ մը յետոյ հոսկէ հեռացած պիտի ըլլամ արդէն:

Բարան դանդաղօրէն վար իջաւ սանդուխէն, բազբիքին կռուած, որպէսզի վար չիյնայ, ու սրահ մտաւ, ուր ժօրժ կուլար, գետինը նստած:

Աթոռի մը վրայ կ'ընցաւ, ապահար նայուածք մը ուղղելով սղուեն: Բան մը չէր հասկնար, բան մը չէր գիտեր ալլաւ. չլսած, անբանացած ու խելակորոյս կը զգար ինքզինքը, իբր թէ գլխուն վրայ ինկած ըլլար. հազիւ կը յիշէր սպասուհիին քառմանքի խօսքերը: Յետոյ իր բանականութիւնը տակաւ հանդարտեցաւ ու պայծառացաւ պղտորած ջուրի մը պէս, մինչ անոկի յայտնութիւնը կը սկսէր աղղեցութիւն դործել սրտին վրայ:

Ժիւղի այնքան բացօթյապէս, այնքան ուժգնօրէն, այնքան ինքնավստահութեամբ և այնքան անկեղծօրէն

խօսած էր որ Բարոն չտարակուսեցաւ. սպասուհիին բարեմաութեան վրայ, բայց յամառօրէն կը տարահուէր ժիւղի յատակատեսութեան մասին: Սպասուհին կրքնաբ փառլած, կուրացած ըլլալ, իր հանդէպ ունեցած անձնութեանն ու Հանրիէթի նկատմամբ անգիտակից ատելութենէ մը մղուած: Ուստի Բարոն կը ջանաւ կասկածը փարատել ու համոզել ինքզինքը, սակայն հազարուէկ փոքր իրողութիւններ կ'արթննային յիշողութեան մէջ, ինչպէս կ'ընէր խօսքերը, Լիմուզէնի նայուածքները, աչքի չզարնեղ և աննշան շատ մը բաներ՝ գրեթէ աննշմար մնացած, ուշ ատեն կատարուած պտոյտներ, երկուքին բացակայութիւնը միաժամանակ, և նոյնիսկ շարժուածները՝ գրեթէ աննշան այլ տարօրինակ, դուր Բարան չէր կրցած տեսնել, հասկնալ: Բայց հիմա չափազանց կարեւորութիւն կ'ընծայէր այդ բոլորին, ու առնչութիւն մը կը տեսնէր անանց միջեւ: Նշանախօսութենէն ի վեր պատահած բոլոր եղելութիւնները յանկարծ կը ցցուէին անձկութենէն զրգրուած յիշողութեան մէջ: Ա.Ս.Ն. ինչ կը դառնէր հոն. տարօրինակ ձայնելիւններ, կասկածելի դիրքեր: Հանդարտիկ և բարի մարդու իր խնդհուկ միայրը, տարակոյսով չարչրուած, հիմա իբր սառեղութիւններ ցոյց կուտար այն բոլորը, որ կասկած միայն կրնար ըլլալ տակաւին:

Բարոն իր ամուսնութեան հինգ տարիներուն մէջ պրպտեւմներ կ'ընէր կատաղի յամառութեամբ մը, ջանալով ամէն ամսուան ու ամէն օրուան մէջ բան մը գտնել: Պիճակի մը խայթոցին պէս, սիրտէն կը խայթէին բոլոր այն վրդովիչ բաները զոր երեւան կը հանէր:

Ժօրժով չէր զբաղեր այլևս, որ հիմա լուռ կը

մնար, ետին, գորգին վրայ: Բայց մանուկը տեսնելով
որ իրմով զբաղող չկար, սկսեւ արթաւորել նորէն:

Հայրը խոյացաւ, թեւերէն մէջ առաւ տղան ու
համբայներով ծածկեց զուրիւր: Չաւաղը իրեն կը մնար
գէթ: Ինչ փոյթ մնացեալը: Ժօրժը բռնած, կը սեղմէր,
բերանը անոր խարտեալ մազերուն մէջ մխրձած, սփփ
ուած, մխիթարուած: Ու կը թթիւէր. «Ժօրժ... Իմ
անուշիկ ժօրժս, իմ նոնուշիկ ժօրժս...: Բայց յան-
կարծ ժիւլիի խօսքը յիշեց...: Այո՛, ան ըսած էր որ
Լիմուզէնի զաւակն է ժօրժ...: Օ՛հ, անկաբեւի բան
էր աս. ո՛չ, չէր կրնար հաւատալ այդ բանին, և նոյն
խիւ տարակուսիլ մէկ նրկվայրկեան: Ասիկա ալ մէկն էր
այն նոզկալի անուանարկութիւններէն, որոնք ծնունդ
կ'առնեն սպասուհիներու զարչելի հոգիներուն մէջ: Ու
Բարան կը կրկնէր. «Ժօրժ... իմ անուշիկ ժօրժս»:
Տղան զաղբեցուցած էր լացը, զգուանքներէն ազդուած:

Բարան կը զգար որ մանուկին փռքը կուրծքին
ջերմութիւնը հազուապէս մէջէն կը թափանցէր իր
կուրծքին մէջ: Այդ ջերմութիւնը սիրով, արիւթեամբ
և բերկրութեամբ կը տոգորէր զինքը. մանկական այդ
քաղցր օտարութիւնը կը զգուէր, կը զօրացնէր ու կը
փրկէր զինքը:

Ուտի, Բարան իրմէ քիչ մը հեռացուց այդ սի-
րունիկ ու դանդաղներ զուրիւր, խանդավառութեամբ զի-
տելու համար դայն: Անյազ ու խելայեղ նայուածքներ
կ'ուղղէր տղուն, արբուութեան մեծանուած, միշտ կըրկ-
նելով սա՛ խօսքը. «Օ՛հ, իմ անուշիկ... անուշիկ
ժօրժս...»:

Ու յանկարծ խորհեցաւ. «Ի՞նչ եթէ Լիմուզէնի
մանի... ստկայն...»:

Տարօրինակ, վայրագ բան մը առաջ եկաւ իր մէջ:

ցաւագին, դառնակսկիծ ու բուռն զգայութիւն մը առ-
բողջ մարմինն, և ամբողջ անդամներուն մէջ, որպէս
թէ ասկորները սառ կտրած ըլլային յանկարծ: Օ՛հ,
եթէ Լիմուզէնի նմանէր տղան... Ու Բարան կը շարու-
նակէր ժօրժի նայիլ, որ կը խնդար հիմա: Ուելայեղ,
պղտոր, դաժան ուղեւոր կը նայէր ժօրժի: Ան կը
ճգնէր տղուն ճակատին, քթին, բերանին ու այտերուն
մէջ նմանութիւն մը գտնել Լիմուզէնի ճակատին,
քթին, բերանին ու այտերուն հետ:

Մտածուար դարձած էր խելագարի մը պէս, ու
զաւակին դէմքը կ'այլափոխուէր իր նայուածքին տակ,
այլանդակ երեւոյթներ, անճշարտանման նմանութիւն-
ներ սառնալով:

Ժիւլի ըսած էր. «Կոյր մը իսկ չպիտի խաբուէր»:
Ուրեմն մտահար ու տնժխտելի բան մը կար: Բայց ի՞նչ:
Ճակած ար: Այո՛, գուցէ: Սակայն, Լիմուզէն աւելի
նեղ ճակատ մը ունէր: Ուրեմն բերանը, Բայց Լիմու-
զէնի դէմքը մօրուքով ծածկուած էր: Ինչպէս կարելի
էր իրարու հետ բաղդատել տղուն լերկ թուրը այդ
մարդուն մազոտ թուշին հետ, ու նմանութիւնները
որոնել:

Բարան կը խորհէր. «Բան մը չեմ տեսներ այլ ևս.
չառ վրդոված եմ. հիմա ոչ մէկ բան կրնամ երեւան
հանել... պէտք է սպասել. վաղը տոտու, անկողնէն
ելած պահուս՝ լաւ մը դիտելու է»:

Յետոյ սա մտածումը ունեցաւ. «Բայց եթէ ինձի
նմանի, փրկուած, փրկուած պիտի ըլլամ»:

Ու երկու մեծ քայլերով սրահին մէջտեղէն ան-
ցաւ, հայելին մէջ իր զաւակին դէմքը և իր դէմքը
քովէ քով զննելու համար:

Ժօրժը թեւին վրայ նստեցուցած էր, որպէս զի

իրենց դէմքերը շատ մօտիկ դանուէին իրարու. յետոյ սկսաւ բարձրաձայն խօսիլ. բոլորովին մառմալար դարձած. «Այո՛... միեւնոյն քիթը ունինք... միեւնոյն քիթը... գուցէ... բոլորովին վառահ չեմ... ու միեւնոյն նայուածքը... Բայց ո՛չ, կապոյտ աչքեր ունի ան... Ուրեմն... ո՛չ տէր Աստուած... տէր Աստուած խելքիս պիտի գայ հիմա... Չեմ ուզեր այլևս տեսնել... Պիտի խնայեմ...»:

Բարան հայելիէն հեռու փախաւ, սրահին միւս ծայրը, թիկնաթոռի մը վրայ ինկաւ, տղան ուրիշ թիկնաթոռի մը վրայ դրաւ, ու սկսաւ արաքսուել: Յուսահատական հեծկոտուքներով կուլար: Ժօրժ, հօրը հեծեծանքէն չմտած, սկսաւ ճշալ:

Փողոցի դրան դանդաղը հնչեց: Բարան վեր ցատկեց, գնդակէ մը վերադարձած կարծես, ու ըսաւ. «Ահա կուգայ ան... ի՞նչ պիտի ընեմ հիմա...»: Ու գնաց փակուեցաւ սենեակին մէջ, դէի աչքերը սրբելու չափ ատեն ունենալու համար: Բայց քանի մը երկվայրկեան յետոյ՝ դանդաղի նոր հնչիւն մը սարսուռ պատճառեց իրեն. յիշեց որ Ժիւլի մեկնած էր ասնէն, առանց իմաց տալու սենեկապանուհիին: Ուրեմն դուռը բացող չկա՞ր: Ի՞նչ ընելու էր: Գնաց բացաւ դուռը:

Եւ ահա յանկարծ, քաջ ու վճռական կը զգար ինքզինքը, պատրաստ՝ կեղծելու և պայքարելու: Ահռելի ցնցումը քանի մը վայրկեանի մէջ խելամուտ դարձուցած էր զինքը: Մնաց որ, ամէն ինչ հասկնալ կ'ուզէր, երկչոտ մարդու մը մօլեղնութեամբ ու հեղահամբօյր անձի մը ատկունութեամբ, որ զայրացած է:

Կը զոդար սակայն: Վախէ՛ն: Այո՛...: Թերեւս կը վախնար կնոջմէն. ո՛վ կրնայ ըսել թէ յանդգնութիւնը երբեմն իր մէջ արքան վատութիւն կը բովանդակէ, երբ մղուի այդ բանին:

Դրան ետին, ուր հասած էր գաղտագողի, Բարան կանգ առաւ, մօիկ ընելու համար: Սիրտը շատ ուժգին կը արոփէր. կուրծքին մէջ խուլ ու մեծ հարաւածներ առաջ բերող այդ արօփիւնը միայն կը լսէր, ինչպէս նաև Ժօրժի սուր ձայնը, որ միշտ կը ճշարօշրանէր մէջ:

Յանկարծ, գլխուն վրայ դնալով զանգակին ձայնը պայթումի մը պէս ցնցեց Բարանը, այն ատեն ըրանեց փակեցը, ու հեւասպառ, դեղեւուն, բանալին դարձուց և դուռը քաշեց:

Կիւր և Լիմուզէն իր դիմաց կանգնած էին սանդուխին վրայ:

Հանրիէթ ապշուածեամբ ըսաւ, ուր քիչ մը զայրօյթ ալ կար.

— Լիմա ալ դուռ բանալու ելեր ես: Ո՛ւր է Ժիւլէն:

Բարանի կեղորդը սեղմուած, ու շնորհալիքներ արագացած էր. ան կը ջանար պատասխանել, սակայն չէր կրնար բառ մը արտաբերել:

Կիւր յարեց.

— Համբ դարձե՛ր ես: Գեղի կը հարցնեմ թէ ո՛ւր է Ժիւլի:

— Ան... ան... ձգեց գնաց, կակաղեց Բարան: Հանրիէթ կը սկսէր բարկանալ.

— Ի՞նչ, ձգեց գնաց: Ո՛ւր: Ինչո՞ւ համար:

Բարան տակաւ իր պաղարիւնը կը գտնէր, ու կը զգար որ իր մէջ կը ծնէր սուր առեւտրիւն մը այդ անպատկառ կնոջ դէմ, որ իր առջեւ կանգնած էր:

— Այո՛, միեւնոյն ընդմիշտ հեռացաւ ան... վաճառեցի զայն...:

— Վնտեցի՛ր... Ժիւլի՛ն... : Բայց յիմար ես դաւն... :
— Այո՛ , վնտեցի , որովհետեւ լիբր խօսքեր ըրաւ
... ու խոշտանդեց պզտիկը :

— Ժիւլի՛ն :

— Այո՛ ... Ժիւլին :

— Ի՞նչ լիբր խօսքեր ըրաւ :

— Բեզի դէմ :

— Ինձի՞ դէմ :

— Այո՛ ... որովհետեւ իր կերակուրը արած էր ,
ու դուն կ'աշանայիր :

— Այդպէ՛ս ըսաւ ... :

— Անհաճոյ խօսքեր ըրաւ քեզի դէմ ... զոր
պարտէի չլսել ... զոր չէի կրնար մօտիկ ընել ... :

— Ի՞նչ խօսք :

— Անողուտ է կրկնելը :

— Կ'ուզեմ գիտնալ :

— Ժիւլի ըսաւ որ ինձի պէս մարդու մը համար
դժբախտութիւն է ամուսնանալ քեզի պէս անճշդապաշտ ,
անկանոն , անխնամ կնոջ մը հետ , որ դէշ տանտի-
բուհի , գէշ մայր և գէշ ամուսին է ... :

Մանկամարդ կիներ նախասնահակ մտած էր Լիմու-
զէնի հետ , որ բառ մը չէր հաներ բերանէն , այդ անըս-
պասելի կեցութեան հանդէպ : Հանրիէթ դուռը գոցեց
յանկարծ , վերարկուն աթոռի մը վրայ նետեց , ու դէպի
ամուսինը յառաջանալով , դարադին թօթովեց .

— Ի՞նչ իրա՛ւ կ'ըսես ... Թէ ես ...

Բարան չափազանց զուճաւ , հանդարտօրէն պա-
տասխանեց .

— Բոն մը չեմ ըսեր , լիբրի բարեկամուհիս .
Ժիւլիի խօսքերը կը կրկնեմ միայն , քանի որ ուզեցիր

իմանալ . քեզի գիտել կուտամ որ ճիշդ այդ խօսքերուն
համար է որ տունէն վնտեցի դայն :

Հանրիէթ բուռն փափագ մը կը զգար , ամուսին
մօրուքը ու այսերը բզքաւու եղունգներովը : Անոր
ձայնին , շեշտին , վարուելակերպին մէջ կը զգացուէր
ընդվզումը , բայց ան չէր կրնար ու է պատասխան տալ .
Հանրիէթ կը ջանար յարձակողականը վերսկսիլ ուղղակի
ու վերադարձիլ խօսքով մը :

— Ընտելի՛ր , հարցուց Հանրիէթ :

— Ոչ , սպասեցի :

Մանկամարդ կիներ անհամբերութեամբ ցնցելով ու-
սերը , յարեց .

— Տխմարութիւն է ժամը եօթուկէսէն յետոյ սպա-
սել : Հասկնալու էիր թէ արդէի՛նչ պատճառ մը կար ,
թէ գործեր ու դնումներ ունէի . ընելիք :

Յետոյ Հանրիէթ յանկարծ պէտք զգաց բացառե-
լու իր ժամանակին դործածութիւնը , ու հակիրճ ,
խրոխտ խօսքերով պատմեց թէ հարկ եղած էր հեռու-
ները , շատ հեռուները , Բէն փողոց երթալ , կարաթի
դնելու համար , և ժամը եօթուկէսին՝ Լիմուզէնի հանդի-
պած էր Պուլվար Սէն Ժէրմէն : Այն ատեն Լիմուզէնի
թիւը խնդրած էր , ճաշաբան մը մտնելու և կտոր մը
բան ուտելու համար , քանի որ չէր համարձակած ա-
ռանձին մտնել հոն , հակառակ անօթութենէ մարեւուն :
Ահա թէ ի՛նչպէս ճաշած էր Լիմուզէնի հետ , եթէ եր-
բեք կարելի է ճաշ համարել ատիկա . արգանակ մը
և կէս վտակ մը միայն կերած էին , որովհետեւ կ'ա-
ճապարէին տուն վերադառնալու :

Բարան սա պատասխանը տուաւ միայն .

— Լաւ ըրեր ես : Չեմ մեղադրեր քեզ :

Լիմուզէն , որ մինչև այն ատեն լուռ մնացած էր ,

Հանրիէթի ետին պահուրտած գրեթէ, մօտեցաւ ու ձեռքը երկարեց Բարանի, մըմնջելով.

— Ի՞նչպէս ես, լաւ ե՞ս:

Բարան ընեց իրեն կարկառուած ձեռքը ու թոյլ կերպով սեղմեց, ըսելով.

— Այո՛, շատ լաւ:

Բայց մանկամարդ կ'ընջ ուշադրութիւնը գրաւած էր ամուսնին վերջին պարբերութեան մէջ գտնուող խօսք մը:

— Ինչո՞ւ մեղադրանքի խօսքեր կ'ընես, հարցուց Հանրիէթ... Կարծես թէ մտադրութիւն մը ունիս:

Բարան ինքնարդարացման դիմեց:

— Բնաւ երբեք: Պարզապէս ըսել ուզեցի թէ յապաղումիդ համար չէի մտահոգուած, ու ոճիւր մըն ալ չէի համարեր այդ բանը:

Մանկամարդ կ'ընր սկսաւ հպարտօրէն խօսիլ, կռուի պատրուակ մը փնտռելով.

— Ի՞մ յապաղումիս համար... Կարծես թէ անտաւան ժամը մէկն է, ու դուքսը կ'անցնեմ գիշերը:

— Բայց ո՛չ, սիրելի բարեկամուհիս: «Յապաղում» ըսի, որովհետեւ ուրիշ բառ չկար: Ժամը վեցուկէսին պիտի դառնայիր, մինչ ժամը ութուկէսն է հիմա: Յապաղում է ասիկա, շատ լաւ կը հասկնամ եղածը. նոյն իսկ... զուրմանք չեմ յայտնէր... Բայց դժուար է ուրիշ բառ գործածել:

— Այդ բառը անանկ մը կ'արտասանես որ իբր թէ դուքսը անցուցած ըլլամ գիշերը...:

— Բայց ոչ... բայց ոչ...:

Մանկամարդ կ'ընր հասկնալով որ ամուսինը միշտ տեղի պիտի տար իրեն, կը խորհէր իր սենեակը վե-

րադառնալ, երբ նշմարեց որ ժօրժ կը ճչար միշտ: Այն ատեն յուզուած գէմքով մը հարցուց.

— Ի՞նչ ունի պատիկը:

— Քեզի բոխ որ ժիւլի քիչ մը խոշտանդեց զայն:

— Լկրտածը ի՞նչ ըրաւ աղուն:

— Օ՛հ, ոչինչ: Հրեց, ու տղան վար ինկաւ:

Հանրիէթ ուզեց անսնել զաւակը, ու դէպի ճաշարան խոյացաւ. յետոյ կանգ առաւ սեղանին առջեւ, ուր գինին թափած էր, շիշեր ու գաւաթներ կոտրած և աղամաններ տապալած էին:

— Ի՞նչ է այս աներու մը, հարցուց Հանրիէթ:

— Ժիւլին է որ...:

Բայց մանկամարդ կ'ընր կատաղօրէն ընդմիջելով Բարանի խօսքը, լարեց.

— Ալ չափը անցուց: Անպատկառ կը յորջորջէ զիս, աղաս կը ծեծէ, սեղանին սպասները կը կոտրէ, տունս տակնուվրայ կ'ընէ, ու այս ամէնը շատ քնա-կան կը թուի քեզի:

— Բայց ոչ... քանի որ վոնանցի ժիւլին:

— Եթեակը... մեծ դարձ տեսեր ես վոնանելով...: Զերբեկալ տալու էիր զայն: Ոստիկանութեան քօմիսէրը կը կանչեն ասանկ պարագաներու մէջ:

— Բայց... սիրելի բարեկամուհիս... չէի կրնար այդ բանը ընել... քանի որ ու ե պատճառ չկար...: Եթեակը, շատ դժուար պիտի ըլլար ասիկա...:

Հանրիէթ անհուն արհամարհանքով մը ցնցեց ու սերը, ու ըսաւ.

— Ողորմելի, անշահ մարդ մըն ես, կամքէ, հաստատամտութենէ ու կօրովէ զուրկ: Ո՞վ գիտէ, ժիւլիդ ի՞նչ ծանր խօսքեր ուղղեց քեզի որ վճռեցիր ար-

տաքսել զայն: Շատ կ'ուզէի որ մէկ վայրկեան հոս
զանուէի:

Սրահին դուռը բանալով՝ մանկամարդ կինը ժօրժի
վրայ խոյացաւ, ու գրկին մէջ սեղմելով համբուրեց
զաւակը. «Ժօրժիկ, ի՞նչ ունիս, ձագուկս, նոնոյիկս,
զառնուկս»:

Ժօրժ լսեց, մօրը զդուանքներուն վրայ: Հանրիէթ
կրկնեց.

— Ի՞նչ ունիս:

Պզտիկը սապէս պատասխանեց, չլմորած աղու իր
աչքերովը լաւ տեսած չըլլալուն.

— Ժիւլի ծեծ քսեց հայրիկին:

Հանրիէթ ամուսնին կողմը դարձաւ, սկզբն ապ-
շահար: Յետոյ նայուածքին մէջ նշմարուեցաւ ծիծա-
ղելաւ խօլ փափագ մը, որ սաբսուոյ մը պէս անցաւ
նուրը յաւերուն վրայէն, չըթուներ վեր առաւ, ուն-
դերը կծկեց, ու ի վերջոյ բերնէն ժայթքեց ուրախու-
թեան պայծառ հրթիռի մը պէս, զուարթութեան ջըր-
վէժի մը հանգոյն, թաշուռի գեղգեղանքի մը նման հըն-
չուն ու կենսունակ: Մանկամարդ կինը կը բացաղան-
չէր չափած ճիւղերով, որոնք սպիտակաթոյր ակոսնե-
րուն մէջէն կ'անցնէին, ու խայթուածքներու պէս՝ ցաւ
կը պատճառէին Բարանի. «Հա՛... հա՛... հա՛... Ժիւ-
լի քեզ ծեծե՛... ծեծե՛... ծեծեց... հա՛... հա՛... հա՛...
շատ զարմանալի է... շատ զարմանալի է...: Կըլը-
սէ՛ք, Լիմուզէն: Ժիւլի ծեծեր է զայն... ծեծեր...: Ժիւլի
ծեծեր է ամուսինս...: Հա՛... հա՛... հա՛...
ի՞նչ զարմանալի բան...:

Բարան կը կապաղէր.

— Բայց ո՛չ... բայց ո՛չ... այդպէս չէ... այդ-
պէս չէ...: Ընդհակառակը՝ ես ճաշասրահ հրեցի Ժիւ-

լին՝ ու այնքան ուժով որ տակնուրայ ըրաւ սեղանը:
Տղան աղէկ չէ տեսեր: Ես ծեծեցի՝ Ժիւլին:

Հանրիէթ կ'ըսէր աղուն.

— Բնած խօսքդ կրկնէ՛, զառնուկս: Ժիւլի՛ ծեծեց
հայրիկը:

— Այո՛, Ժիւլի, պատասխանեց աղեկը:

Յետոյ Հանրիէթ ուրիշ նիւթի մը անցնելով,
յարեց.

— Բայց այս աղան բան չէ կերեր: Չճաշեցի՛ր, սի-
րելիս:

— Ոչ, մայրիկ:

Այն ատեն, մանկամարդ կինը ետին դարձաւ զայ-
րացած, ու ամուսնին երեսին դռնեց.

— Բայց դուն խենթ ես, կատարեալ խենթ: Ժամը
ուրիշ կ'էն է, ու Ժօրժ տակաւն չէ ճաշած:

Բարան ինքզինքը արդարացուց, այդ բանավէճին
ու բացատրութեան մէջ մոլորած, իր կեանքի փլուզու-
մին տակ ջախջախուած:

— Բայց քեզի կը սպասէինք, սիրելի բարեկամու-
հիս: Չէի ուզեր ճաշել առանց քեզի: Եւ որովհետեւ
ամէն օր ուշ կը մնաս, այնպէս կը խօրհէի որ ընդհուպ
պիտի զատ:

Հանրիէթ թիկնաթռոյ մը մէջ նեւեց գլխարկը,
զոր գլխէն չէր հանած մինչև այն ատեն, ու ջղազրգիւ
ձայնով մը ըսաւ.

— Ստուգիւ, անտանելի բան է դորձ ունենալ այն-
պիսի մարդոց հետ, որոնք բան մը չեն հաւանար, ոչինչ
կը կոահեն, ու իրենք իրենց գլխուն բան մը չեն կրնար
ընել: Ըսել է, եթէ կէս դիշերուն դառնայի, աղան
ճաշած չպիտի ըլլար: Չլի՛ր կրնար խորհիլ որ ժամը

եօթուկէսը անցնելէ յետոյ արգելք մը, յապաղում մը, խռընդոտ մը տառաջ եկած էր...

Բարան կը դողար, զգուշով որ զայրոյթի կը մատուէր. բայց Լիմուզէն միջամտեց, ու մանկամարդ կնոջ դառնալով ըսաւ.

— Բաւորովին անիրաւ էք, սիրելի բարեկամուհիք: Բարան չէր կրնար գուշակել թէ այսքան ուշ պիտի դառնայիք, ինչ որ չի պատահիր բնաւ: Ուրեմն ի՞նչպէս կ'ուզէք որ գործին մէջէն դուրս ելլէր ինքնիւրեն: Բայց Հանրիէթ զայրացկոտ չեղաւով մը պատասխանեց.

— Բայց պէտք է իր գործերը տեսնէ, որովհետեւ չպիտի օգնեմ այլեւս: Գլխուն ճարը թո՛ղ նայի:

Ու մանկամարդ կինը յանկարծ իր սենեակը մտաւ, մոռնալով որ դաւաճկը անօթի էր:

Լիմուզէն ամէն ճիգ թափեց, իր բարեկամին օգնութեան հասնելու համար: Հաւաքեց ու վերցուց կտորած չիշերը, որոնք սեղանին վրայ տարածուած էին, սպասները դրաւ աւ մեծ օտքեր ունեցող փոքր թիկնաթոռին վրայ նստեցուց տղան, մինչ Բարան կը փնտռէր սենեկապանուհին, ճաշը բերել աւալու համար:

Սենեկապանուհին ներս մտաւ ապշահար, քանի որ բան մը չէր իմացած ժորժի սենեակին մէջ աշխատած պահուն: Ան սեղանն բերաւ ապուր, այրած «ծիկօ» մը և բաթթէսի խիւսակ:

Բարան իր զաւակին մօտ նստաւ՝ միտքը անձկութեան մատնուած, և բանականութիւնը ցնցուած՝ այդ ազդեալին մէջ: Պզտիկին կերակուր կը կերցնէր, ինք ալ ուտելու փորձ կ'ընէր, միտք կը կարէր, ճիգով կը ծածէր ու կուր կուտար, որպէս թէ անդամալուծուած ըլլար կոկորդը:

Այդ պահուն, իր հոգիին մէջ խօլ փոփազ մը ար-

թնցաւ, իր դիմաց նստած Լիմուզէնը դիտելու, որ հացի գնդիկներ կը պլորէր: Բարան կ'ուզէր հասկնալ թէ Լիմուզէն իսկապէս կը նմանէ՞ր ժորժի: Բայց չէր համարձակէր աչքերը վեր առնելու: Սակայն վճռական որոշումով մը՝ յանկարծ նայեցաւ Լիմուզէնի դէմքին, զոր լաւ կը ճանչնար, թէև իրեն այնպէս կը թուէր որ բնաւ քննած չէր զայն, իր խորհածէն բոլորովին տարբեր գտած ըլլալուն համար:

Ամէն բռայէին, արագ ակնարկ մը կը ձգէր այդ դէմքին վրայ, ջանալով անոր ամենափոքր գիծերը և ուղղութիւնը հասկնալ. յետոյ տղուն կը նայէր յանկարծ, անոր կերակուր կերցնել ձեւացնելով:

Երկու բառեր կը թնդային ականջին մէջ. «Իր հայրը, իր հայրը, իր հայրը»: Այդ բառերը կը բզզալին քունքերուն վրայ, ամէն անգամ որ սիրտը արոխիւն մը կ'ուսնենար: Այո՛, այդ ժարդը, այդ հանգարտիկ մարդը, սեղանին միւս ծայրը նստած, իր զաւակին՝ ժորժի, իր փոքրիկ ժորժին հայրն էր գուցէ: Բարան այլեւ չէր կրնար ուտել: Ամբողջ մարմինը կը բշրջատուէր դժոխքմբեր ցաւով մը, մէկը այն ցաւերէն, որով մարդ կը ճշայ. գետնին վրայ կը տապալակի, կարասիները կը խածաւաւ: Դանակը անհելու և փորը մխելու փափագէն մղուեցաւ: Լեռքը շնորհիւ սփոփուած ու փրկուած պիտի ըլլար, ամէն ինչ վերջացած պիտի ըլլար այլեւս:

Պիտի կրնա՞ր ապրիլ այսուհետեւ: Պիտի կրնա՞ր առաւել անկողնէն ելլել, ճաշ բնել, փողոց իյնալ, իրիկունը պառկիլ ու գիշերը քնանալ, սա մտածումը մտքին մէջ գամուած. «Լիմուզէնն է ժորժի հայրը...» Ոչ, ուժ չպիտի ունենար մէկ քայլ նետելու, հագուելու, բանի մը վրայ խորհելու, մէկուն հետ խօսե-

լու։ Ամէն օր, ամէն ժամ, ամէն բազմ, այդ հարցումը պիտի ընէր մտովի, պիտի ջանար հասկնալ, կոտորել ու երեւան հանել այդ ահաբեկի գաղտնիքը։ Այլեւս չպիտի կրնար իր սիրունիկ գաւալը տեսնել, տոանց զգալու տարակոյսի սասկալի տառապանքը, տոանց բզգռուելու մինչեւ բնդերքը, տոանց չարչարուելու մինչեւ ոսկորներուն ծուծը։ Պէտք է հոն ապրէր, այդ տան մէջ մնար, տղան քով, զօր պիտի սիրէր ու ատէր։ Այո՛, ի վերջոյ պիտի ատէր զայն, ապահովաբար։ Ի՛նչ չարչարանք։ Եթէ վատան ըլլար որ Լիմուզէնն էր տղուն հայրը, թերեւս կարենար հանդարտել, իր դժբախտութեան ու ցաւին մէջ թփել։ Բայց անհանդուրժելի բան էր չգիտնալը։

Ու չպիտի գիտնար, միշտ պիտի փնտռէր, միշտ պիտի տառապէր, և ամէն վայրկեան պիտի համարուէր այդ տղան, ուրիշի մը գաւալը, քաղաքին մէջ պիտի պատահէր, թեւերուն մէջ պիտի առնէր զայն, տղուն նուրբ մազերուն զգուանքը պիտի զգար շրթունքներուն տակ, պիտի պոչտէր զայն, ու անդադար պիտի խորհէր. «Գուցէ իմ գաւալս չէ ան»։ Աւելի լաւ չպիտի ըլլար բնաւ չտեսնել զայն, լքել, փողոցներուն մէջ ձգել, և կամ թէ հեռուները, շատ հեռուները խօյս տալ, անոր մասին եւ է խօսք չլսելու համար։

Բարան բնդստ շարժում մը բրաւ, դրան բացուիլը լսելով։ Կինը ներս կը մտնէր։

— Անթիլի եմ, իսկ դո՛ւք, Լիմուզէն, հարցուց Հանրիէթ։

— Այո՛, ես ալ տնօթի եմ, պատասխանեց Լիմուզէն վարանոտ չեղաւ մը։

Ու Հանրիէթ խորովածը բերել տուաւ։

Բարան կը խորհէր. «Ճաշած են թէ սիրային ժամագրութեան մը պատճառով ուշ մտադած են»։

Հիմա երկուքն ալ մեծ ախորժակով կ'ուտէին։ Հանրիէթ, հանդարտած, կը խնդար ու կը կատակէր։ Բարան գաղտնագողի կը դիտէր կինը, յախուռն նայուածքներով, զոր շուտով ուրիշ կողմ կը դարձնէր։ Հանրիէթ հագած էր վարդագոյն սենեկագգեստ մը՝ ճերմակ ժանեակներով զարդարուն։ Իր խարտեալ գլուխը, թարմագեղ վիզը, գիրուկ ձեռքերը այդ պըրուն ու բուրումնաւէտ զգեստէն դուրս կ'ելլէին, փրփուրով եզերուած խեցիի մը պէս։ Ամբողջ օրը, կինը ի՛նչ բրած էր այդ մարդուն հետ։ Բարան կ'երեւակայէր որ անոնք զիրար գրկած ու տարփառնչակի խօսքեր թոթոված էին։ Ինչո՞ւ բան մը չէր հասկնար, չէր կռահեր, երբ անոնք քով քովի նստած էին, իր գիմաց։

Հիմա, իր քթին կը խնդային անոնք, եթէ երբեք տապին օրէն իսկ խաբած էին զինքը։ Կարելի՞ բան էր որ խաղաղիկ բրած ըլլային մարդ մը, ագնիւ մարդ մը՝ հօրմէն քիչ մը դրամ ժառանգած ըլլալուն համար։ Ինչո՞ւ հնարաւոր չէր այդ բաները տեսնել հօգիներուն մէջ, ինչո՞ւ կարելի չէր ուղիղ սրտերուն առջև պարզել անարժան սրտերու նենգութիւնները, ինչո՞ւ միեւնոյն ձայնը արտաբերուէր՝ թէ՛ ստելու և թէ՛ պաշտելու համար, ինչո՞ւ անկեղծ նայուածքին նման ըլլար նենգաւոր նայուածքը, որ կը խօսէ։

Բարան կը դիտէր զանոնք, սպասելով շարժումներ մը, բառի մը, շնչոյի մը։ Յանկարծ, սա մտածումը ունեցաւ. «Այս դիշեր, յանկարծակիի պիտի բերեմ զանոնք»։ Ու բաւ։

— Սիրելի բարեկամուհիս, քանի որ ժիւլին ճամբեցի, պէտք է այսօրունէ իսկ ուրիշ ապաստուի մը փնտռեմ։ Ընդհուպ դուրս պիտի ելլեմ, վաղը առ-

տուան համար մէկը դռնելու նպատակով: Թերեւս ուշ դառնամ:

Հանրիէթ պատասխանեց.

— Շատ լաւ. ես տեղէս չեմ շարժիր: Լիմուզէն հոս պիտի մնայ, առանձին չձգելու համար զիս: Քեզի պիտի սպասենք:

Յետոյ դէպի սենեկապանսին դառնալով, յարեց.

— Ժօրժը պիտի պռակեցնէք. յետոյ կրնաք սեղանը վերցնել ու ձեր սենեակը ելլել:

Բարան ոտքի ելած էր: Սրունքներուն վրայ կը տատանէր, չմած, դանդաղուն: Ան ինքնիրենը մըմնջեց. «Ընդհուպ», ու դուրս ելաւ, պատին կրթնելով, որովհետեւ տախտակամածը օտքերուն տակ կ'երեքար նաւակի մը պէս:

Սենեկապանուհին ժօրժը զրկելով տարած էր: Հանրիէթ ու Լիմուզէն սրահ դացին: Դուռը գոցուելուն պէս՝ Լիմուզէն ըսաւ.

— Խելքի՞դ եկաւ: Ինչո՞ւ այդպէս կը նեղես ամուսինդ:

Հանրիէթ ետին դառնալով, պատասխանեց.

— Ատենէ մը ի վեր ծայրայեղ կը դռնեմ այն սովորութիւնդ, որով Բարանը իբր զոհ մը կը ներկայացնես:

Լիմուզէն թիկնաթոռի մը մէջ նստաւ, ու սրունքները իրարու վրայ դնելով, յարեց.

— Բնաւ իբր զոհ չեմ ներկայացներ զայն, բայց մեր կացութեան մէջ ծիծաղելի կը գտնեմ խորխուղ այդ մարդուն դէմ, առտուընէ մինչև իրիկուն:

Մանկամարդ կիներ սեկսոթ մը առաւ չըմինէին վրայէն, վռնեց զայն ու պատասխանեց.

— Բայց չեմ խորխուղ անոր դէմ. ընդհանրապէս:

Միայն թէ ինծի զայրոյթ կը պատճառէ իր Խիմարութեամբ... ու անոր հետ կը վարուիմ այն ձեւով որուն արժանի է:

Լիմուզէն անհամբեր շեշտով մը պատասխանեց.

— Անիմաստ բան է ըրածդ: Արդէն բոլոր կիները իրարու կը նմանին, թէ ի՞նչպէս: Ահա՛ պատուական երիտասարդ մը, շատ բարի, Խիմար՝ իր բարութեանը աւ վստահութեանը համար. ան մեզ չի նեղեր ընաւ, մէկ րոպէ իսկ չի կասկածիր ընաւ, մեզ ազատ ու հանգաւ կը ձգէ մեր ուղածին չափ: Միջոցաւ դուն ձեռքէդ եկածը կ'ընես, զայն կատուեցնելու. և մեր կեանքը խանդարեւաւ համար:

Հանրիէթ ըսաւ, Լիմուզէնի դառնալով.

— Կը տաղապանես զիս: Վատ մըն ես գուն, բոլոր երիկ մարդերուն պէս: Այդ տպուկէն կը վախնամ:

Լիմուզէն օտքի ելաւ իսկոյն, ու զայրագին պատասխանեց.

— Կ'աղեմ գիտնալ թէ քեզի ի՞նչ ըրած է ան, և ինչո՞ւ ոխ ունիս անոր դէմ: Դժբախտ ըրած է քեզ: Կը ծեծէ՞: Կը խաբէ՞: Ոչ, շատ զարմանալի բան է որ այդ երիտասարդը կը չարչարես սա միակ պատճառով որ շատ բարի է ան, ու ոխ կը պահես անոր դէմ, զայն խաբելուդ համար մի միայն:

Հանրիէթ մօտեցաւ Լիմուզէնի, ու անոր աչքերուն խօրը նայելով, ըսաւ.

— Դո՞ւն ես որ զիս կը մեղադրես, զայն խաբելուս համար: Դո՞ւն, դո՞ւն, դո՞ւն: Ի՞նչ աղտոտ սիրտ ունենալու է, այդ մեղադրանքը ընելու համար:

Լիմուզէն, քիչ մը ամօթապարտ, սա ինքնապաշտպանութեան դիմեց.

— Բայց ու է մեղադրանք չեմ ուղղեր քեզի, սի-

րելի բարեկամութիւն. միայն քննէ կը խնդրեմ որ քիչ մը խնայես ամուսնիդ, որովհետեւ երկուքնիս ալ իր վստահութեան պէտք ունինք: Ինծի այնպէս կը թուի որ հասկնալու էիր այդ պարագան:

Իրարու մօտ կը գտնուէին անոնք. Լիմուզէն բարձրահասակ, թուլ, վայրենակ կիսամօրուքներով, ինք. իրմէ դօհ գեղեղէմ երիտասարդի մը քիչ մը գոհնիկ երեւոյթովը, իսկ Հանրիէթ թոնթուշիկ, վարդազոյն ու խաբտեալ, կէս մը պչրուհի ու կէս մը պուրժուա բարիգուհի, խանութի մը յետաստիւն մէջ ծնած, վաճառատան սեմին վրայ մեծցած, ակնարկով մը հրաւիրելու համար անցորդները, ու այդպիսի դիպումածական սպարազայի մը մէջ՝ միասիւս չրջագայողի մը հետ ամուսնացած, որ սիրահարուած էր, ամէն օր զինքը տեսած ըլլալուն՝ այդ դրան վրայ, առաւել զուրս ելած և իրիկունը վերադարձած պահուն:

Հանրիէթ կ'ըսէր.

— Ինչ արմար ես. չեմ հասկնար որ երկուս կ'ատեմ՝ ինծի հետ ամուսնացած ըլլալուն համար, որովհետեւ զնեց զիս, ու անոր բոլոր խօսքերը, գործերը և մտածումները թունդ կը հանեն ջիւղերս: Անիկա զայնքոյթս կը զրգռէ ամէն բոպէ, իր անմտութեամբ զոր բարութիւն կը կոչեմ դուն, իր թանձրամտութեամբ զոր վստահութիւն կը յորջորջես. յետոյ անոր համար որ իմ ամուսինս է, փոխանակ դուն ամուսինս ըլլալու: Կը զգամ որ մեք երկուքին միջև կը գտնուի ան, թէև մեզ չի նեղեր բնաւ: Յետո՞յ... յետոյ սա պատճառը կայ. չեմ տխմար ըլլալուն՝ ու է կտակած չընիր: Պիտի ուղէի որ քիչ մը նախանձառ ըլլար դոնէ: Վայրկեաններ կան, երբ փոփազ կը զգամ գոչելու. «Անտո՛ւն, չեմ տեսներ որ Բօլ սիրահարս է»:

Լիմուզէն խնդալով պատասխանեց.

— Մինչ այդ՝ լուս կ'ընես, եթէ լուս մնաս ու մեր կեանքը չվրդովես:

— Վստահ եղիր որ չպիտի վրդովեմ: Այդ տխմարէն վախնալիք բան չկայ, Բայց անհաւատութի բան է որ չես հասկնար թէ ան ո՞րքան նողկալի կը թուի ինծի ու ո՞րքան կը ջղագրգռէ զիս: Դուն այնպէս կը ձեւացնես որ միշտ կը սիրես զայն ու անկեղծօրէն կը սեղմես անոր ձեռքը: Էրիկ մարդիկ զարմանալի են երբեմն:

— Պէտք է կեղծել զգացումները, սիրելիս:

— Ոչ թէ կեղծիքի, այլ զգացումներու վրայ կը դառնայ խնդիրը: Երբ դուք էրիկմարդ մը խաբէք, կտրծես ալ աւելի կը սիրէք զայն: Մենք կիներս, կ'ապենք էրիկ մարդ մը, այն վայրկեանէն սկսեալ երբ կը խաբենք զայն:

— Չեմ հասկնար թէ մարդ ինչո՞ւ պիտի ատէ արդիւ երիտասարդ մը, երբ անոր կինը յափշտակած է:

— Չես հասկնար... չես հասկնար...: Այդ կարողութիւնը կը պակսի ամենուդ քով ալ: Այնպիսի բաներ են ասոնք որ մարդ կը զգայ, բայց չի կրնար բացատրել: Միթէ այդպէս ըլլալու չէ... Բայց անօգուտ է. չպիտի հասկնաս: Դուք նրբազատութիւն չունիք:

Ու ժպտուն, բարոյագուրկ կնոջ մը քողցր արհամարհանքով, Հանրիէթ երկու ձեռքերը դրաւ Լիմուզէնի ուսերուն վրայ, անոր երկարելով չրթունքները: Լիմուզէն գլուխը ծռեց մանկամարդ կնոջ վրայ, սեղմուածի մը մէջ բանադակելով զայն, ու երկու բերանները իրարու հանդիպեցան: Շըմինէին հայելիին առջեւ կանգնած ըլլալուն, ուրիշ համաման զոյգ մը կ'ողջագորութիւր ժամացոյցին ետին:

Բան մը չէին լսած երկուքն ալ. ոչ բանալիին աղ-
մուկը և ոչ ալ դրան ճանչուսը: Բայց Հանրիէթ սուր
ճիւ մը արձակեց յանկարծ, մէկդի հրեւով Լիմուզէնը,
որ թեւերուն մէջ կը գտնուէր: Ու անոնք նշմարեցին
որ Բարան զիրենք կը դիտէր բոլորովին գունատ, բը-
ռունցքները սեղմած, կօշիկները հանած, ու զլիսարկը
ճակատին վրայ իջած:

Բարան մէյ մը Հանրիէթի, մէյ մը Լիմուզէնի երեսը
կը նայէր Թիւրքի տարագ շարժումով մը, առանց երեւ-
ցնելու գլուխը: Խելագարի երեւոյթ ունէր: Եւ անա՛,
առանց բան մը ըսելու, Լիմուզէնի վրայ նետուեցաւ,
ամբողջ մարմնովը բռնեց զայն՝ խեղդելու համար կար-
ծեա, ու մինչեւ սրահին անկիւնը գլտորեց այնքան
ուժգին խոյանքով մը որ Լիմուզէն հաւասարակշռու-
թիւնը կորսնցնելով ու ձեռքերը օդին մէջ շարժելով,
գնաց գանկը զարկաւ պատին:

Երբ Հանրիէթ հասկցաւ որ ամուսինը չարաչար
պիտի սպաննէր սիրահարը, Բարանի վրայ նետուեցաւ,
վիզէն բռնեց, իր նուրը ու վարդադոյն առաւ մատերը
միտքեց անոր մօտ մէջ, և խելայեղ կնոջ գրգռուած
ջիղերու ազդեցութեան տակ՝ այնքան ուժգին սեղմեց
որ արիւնը փայթեց եղունգներուն տակ: Մանկամարդ
կինը ամուսնին ուսը կը խածնէր, կարծես Կուզէր զայն
բղթով իր եկոսներով: Բարան, հեղաձուլուկ ու չըն-
չասպառ, Լիմուզէնի օձիքը ձգեց, վզին կոռչած կինը
ետ մղելու համար, ու մէջքէն բռնելով զայն, մէկ ան-
գամէն նետեց սրահին միւս ծայրը:

Հեղահամբոյր մարդոց պէս կարճատեւ զայրոյթ
մը ու տկար մարդոց նման հեւասպառ ճակատութիւն
մը ունեցող Բարան կանգ առաւ երկու սիրահարնե-
րուն միջեւ, չնչասպառ, յոգնած, առանց գիտնալու

թէ ի՞նչ պէտք էր ընել: Իր բիրտ կատաղութիւնը Յըն-
դած էր խցահան եղած գինիի շիշի մը փոփուրին պէս,
ու անսովոր կորովը շնչասպառութեամբ վերջ գը-
տած էր:

Երբ կարողացաւ բերանը բանալ, թոթովեց.

— Կորսուեցէ՛ք... երկուքնիդ ալ... անմիջապէս
... Կորսուեցէ՛ք... :

Լիմուզէն անշարժ կը մնար իր անկիւնը, պատին
փակած: Բոլորովին չմած՝ բան մը չէր հասկնար, ու
առանց փորձի մէջ՝ մէկ մատը իսկ շարժելու համարձակու-
թիւն չունէր: Հանրիէթ, զուխը դէպի առաջ, բռնեց զ-
ները միտանիւն վրայ կրթնցուցած, մազերը աւառած,
քորսած բացուած, լսնջը հոլանի, յարձակում գոր-
ծելու պատրաստ անասունի մը պէս կը սպասէր:

Բարան աւելի ուժեղ ձայնով մը յարեց.

— Կորսուեցէ՛ք իսկոյն... Կորսուեցէ՛ք:

Հանրիէթ տեսնելով որ Բարանի առաջին զայրոյթը
հանդարտած էր, աւելի համարձակութիւն առաւ,
զլուխը ջցեց, երկու քայլ յաստացաւ, ու գրեթէ ան-
պատկառ շնչով մը ըսաւ.

— Խելքիդ եկաւ արդեօք...: Ի՞նչ եղար...: Ին-
չո՛ւ այս անորակելի յարձակումը...:

Բարան իր կնոջ դարձած, բռնեց ըրարացուց,
ջախջախելու համար զայն, ու թոթովեց.

— Օ՛հ... օ՛հ... ա՛լ չափը անցուցիր... ա՛լ չափը ան-
ցուցիր... ես... ես... ամէն բան լսեցի... ամէն
ինչ... ամէն ինչ... կը հասկնամ... ամէն ինչ... Թշուա-
ռական... Թշուռռական... Դուք երկուքնիդ ալ
թշուռռականներ էք... Կորսուեցէ՛ք... երկուքնիդ
ալ... անմիջապէս... Պիտի սպաննեմ ձեզ... Կոր-
սուեցէ՛ք...:

Հանրիէթ հասկցաւ որ թմէն ինչ վերջացած էր
այլեւս, քանի որ ամուսինը ամէն բան գիտէր, ու ինք
չպիտի կրնար չքմեղանալ և ստիպուած էր տեղի տալ:
Բայց անպատկառութիւնը արթնցած էր իր մէջ, ու այդ
զայրացած մարդուն դէմ ունեցած ատելութիւնը յան-
դգնութեան կը մղէր դինքը, դիմացինին ասպարէզ
կարդալու, յոսորտալու աստիճան:

— Լիմուզէն, հեռանա՛նք հոսկէ: Քանի որ կը
վաճառեն դիւ, ձեր տունը կուգամ, ըսաւ Հանրիէթ
յստակ ձայնով մը:

Բայց Լիմուզէն տեղէն չէր շարժեր: Բարան որ
կը սկսէր զայրանալ նորէն, աղաղակեց.

— Կորսուեցէ՛ք... կորսուեցէ՛ք... թշուառուեալ-
նե՛ր... եթէ ոչ... եթէ ոչ...:

Ու ամբողջ մը առնելով՝ գլխուն վրայ դարձուց:

Հանրիէթ արագ քայլերով անցաւ սրահին մէջէն,
և սիրահարին թեւէն բռնելով պտտին քովէն քաշեց, ուր
գամուած էր ան կարծես, ու դէպի դուռը քաշքրեց,
կրկնելով:

— Երթա՛նք, բարեկամս, երթա՛նք...: Կը տես-
նէ՞ք որ յիմար է այս մարդը...: Քալեցէ՛ք, երթա՛նք...:

Հանրիէթ, դուրս ելած պահուն, ամուսնին կողմը
դարձաւ, մտքին մէջ որոնելով թէ ի՛նչ կրնար յերկրել՝
սրտէն վիրաւորելու համար էրիկը, այդ տունէն հեռա-
ցած առնել:

Գողափառ մը անցաւ միտքէն, մէկը այն թունա-
լից ու մահացու գողափալներէն, ուր կը խմորուի կի-
ներու բովանդակ նենգութիւնը:

— Զաւակս միասին պիտի առնիմ, ըսաւ մանկա-
մարդ կիւնը վճռական չեչուով մը:

Բարան, ապշահար, թեթովեց.

— Քե՛... քե՛ զաւակդ...: Կը համարձակի՞ս դաւ-
կիդ վրայ խօսելու... կը համարձակի՞ս... կը համար-
ձակի՞ս զաւակդ ուղղու... ասկէ ետքը... ասկէ ետքը...:
Օ՛հ, օ՛հ, օ՛լ չափը անցուցիր...: Կը համարձակի՞ս...:
Կորսուէ՛, անառակ... կորսուէ՛...:

— Զաւակս կ'ուզեմ... իսկ դուն իրաւունք չունիս
վար դնելու զայն, քանի որ քուկդ չէ ան... հտակցա՛ր,
լաւ հասկցա՛ր...: Քու զաւակդ չէ...: Լիմուզէնի
զաւակն է ան:

Բարան, խելայեղ, աղաղակեց.

— Կը ստես... կը ստես... թշուառակա՛ն:

— Տխմա՛ր, բացի քե՛նէ՛ ամէն մարդ գիտէ այդպէս
ըլլալը: Քեզի կ'ըսեմ թէ աւաճիկ այս մարդն է հայրը:
Բայց կը բաւէ տղան գիտել, հոսկնալու համար, յա-
րեց Հանրիէթ:

Բարան, դանդաղուն, կ'ընկրկէր կնոջ առջև: Յե-
տայ յանկարծ ետին դարձաւ, մոմ մը առաւ, ու մօ-
տակայ բնեմալը խոյացաւ:

Քիչ յետոյ վերադարձաւ, փոքրիկ ժօրժը գրկած,
որ անկողնին սաւաննեղուն մէջ փաթկուած էր: Պրզ-
տիկը, ընդօստ արթնցած ու սարսափահար, կ'սր-
տառուէր: Բարան կնոջը ձեռքերուն մէջ նետեց աղան.
յետոյ՝ առանց բառ մը արժաբերելու, բրտօրէն
դուրս հրեց Հանրիէթը, գէպի սանդուխը, ուր Լիմուզէն
կը օպասէր խոհեմութեամբ:

Յետոյ, Բարան դուռը գոցեց, երկու անգամ կղպեց
բանալին և նիդը դրաւ: Սրտի մտնելուն պէս՝ տախ-
տակամածին վրայ փռուեցաւ:

Բ.

Բարան առանձին ապրեցաւ, բոլորովին առանձին։ Բաժանումին յաջորդող առաջին շաբաթներուն մէջ, իր նոր կեանքին պատճառած ապշութիւնը թոյլ չտուաւ որ շատ խորհի։ Ան վերսկսած էր իր ամուրիի կեանքը, թափառումի սովորութիւնը, ու ճաշարանին մէջ կերակուր կ'ուտէր, ինչպէս առեւտրի Գործի մարդոց կարգադրութեամբ, թոշակ մը յատկացուցած էր կնոջ, զայն թաղուէր խուսափելու համար։ Բայց աղաւն յիշատակը տակաւ կը ցանգորդէր մտածումը։ Յաճախ, երբ գիշերը տունը գտնուէր առանձին, իրեն այնպէս կը թուէր որ ժողովի սա աղաղակը կը լսէր. «Հայրի՛կ»։ Իր սիրտը կը սկսէր տրոփել խկոյն, ու օտքի կ'ելլէր շուտով, ամառու խին դուռը բանալու և տեսնելու համար թէ պզտիկը վերադարձած էր արդեօք։ Այո՛, ան կրնար վերադարձած ըլլալ, ինչպէս շուները և աղաւնիները կը դառնան։ Ինչո՞ւ համար տղայ մը նուազ բնազդ ունենալ քան անասուն մը։

Իր սխալը հասկնալէ յետոյ՝ օհնեակ կը դառնար ու թիկնաթոռին մէջ կը նստէր, փոքրիկին վրայ խորհելու համար։ Ժամերով, օրերով կը խորհէր զաւկին վրայ։ Ոչ միայն բարոյական լկանք մըն էր աս, այլև ֆիզիքական լկանք մը, զգայական ջղաքրդիւ պէտք մը, աղան ողջագուրելու, զրկելու, չօշափելու, ծունկերուն վրայ նստեցնելու, վեր ցատկեցնելու և ձեռքերուն մէջ թաւալելու համար։ Զայրոյթ կը զգար, երբ անցեալ գգուանքներու տենդոտ յիշատակովը կը տօգորուէր։ Ան կը զգար որ աղուն մօնրուք թեւերը կը սեղմէին իր վիզը. փոքր բերանը խոշոր համբոյր մը

կը զեռեղէր իր մօրուքին վրայ, ու փոքր մաղերը կը խաղաղացնէին արտերը։ Շրթունքներուն ընծայուած, նուրբ ու տաքուկ մօրթի այդ երգեմնի փայլած, յանքները խելայեղ կը դարձնէին Բարանը, ինչպէս ցան. կութիւնը սիրուած կնոջ մը հանդէպ, որ խոյս տուած է։ Փողոցին մէջ, Բարան կը սկսէր արտասուել յանկարծ, խորհելով որ կրնար իր մօտ ունենալ ժողովը, տոտիկ քայլերով յառաջանալու համար, ինչպէս ատենօք կ'ընէր պզտիկը, երբ պտղացնելու կը տանէր զայն։ Տուն կը դառնար, ու գլուխը ձեռքերուն մէջ առած, մինչև իրիկուն կ'արթնանէր։

Յետոյ, քսան անգամ, հարիւր անգամ սա հարցումը կ'ընէր մտովի. «Ժողովին հայրն էր թէ ոչ»։ Բայց ամենէն աւելի գիշերը անձնատուր կ'ըլլար այդ գաղափարին՝ անվերջ անալի պատճառաբանութիւններով։ Հտգիւ թէ անկողին մտած, ամէն գիշեր կը վերսկսէր յուսահատ փաստարկութեան միեւնոյն շարքը։

Կնոջ մեկնումէն յետոյ՝ ու է տարակոյս չէր ունեցած նախ. աղան լիմուզէնի կը պատկանէր, ան չուշտ։

Սակայն, սկսաւ վարանիլ տակաւ։ Հանրիէթի հաւաստումը արժէք չունէր հարկաւ։ Նէ խրախուսեցած էր, յուսահատութեան մատնելու համար զինքը։ Բարան թեր ու դէմը նկատի առնելով պաղարիւնութեամբ, շատ հաւանեական կը գտնէր որ մանկամարդ կինը սըտած ըլլար։

Միայն լիմուզէն գուցէ կարենար րսել ճամարտուութիւնը։ Բայց ինչպէս հասկնար, ինչպէս հարցափորձէր լիմուզէնը, ինչպէս խոստովանցներ զայն։

Բարան գիշերը անկողնէն կ'ելլէր երգեմն, սա մըտադրութեամբ. պիտի երթար գտնէր լիմուզէնը, ա-

նոր ազգայնութիւնը և ուղածը տալու համար, որպէսզի իր ահաբեկի անձկութեան վերջ տայ ան: Յետոյ նորէն անկողին կը մտնէր յուսահատ, խորհելով որ սիրահարն ալ պիտի ստէր անտարակոյս: Ան պիտի ստէր ապահովաբար, որպէսզի բուն հայրը չուզէր իր զաւակը:

Ուրեմն ի՞նչ ընելու էր: Ոչի՛նչ:

Ու Բարան ցաւ կը զգար դէպքերը գահավիժած ըլլալուն համար, առանց խորհելու, համբերելու, սպասելու, կեղծելու մէկ-երկու ամիս, որպէս զի կարենար իր աչքերով ոտուզել: Այնպէս ձեւացնելու էր թէ ունէ կտակած չունէր, թոյլ տալով որ զինքը խաբեն պարզապէս: Երբ տեսնէր որ սիրահարը կ'ողջագուրէր զաւակը, այն ատեն ամէն ինչ պիտի կռահէր, հասկնար: Բարեկամ մը չողջագուրեր հօր մը պէս, Դռնիքունն ետին՝ պիտի լրտեսէր զանոնք: Ինչո՞ւ չէր խորհած այդ բանին վրայ: Եթէ երբեք Լիմուզէն առանձին մնացած ըլլար Ժօրժի հետ, ու գրկին մէջ առնելով իսկոյն, սեղմած ու գորովադիր համբուրած ըլլար տղան, այլ անտարբերութեամբ թողուր որ ան իրադար, առանց զբաղելու Ժօրժով, այն ատեն ունէ վարանում չպիտի ունենար Բարան: Ուրեմն Լիմուզէն հայր չէր, ու ինքզինքը հայր չէր կարծեր և զգար:

Ահա թէ ինչպէս, Բարան տղուն մայրը վրնտելէ յետոյ, զաւակը պիտի պահէր իր քով ու երջանիկ, բոլորովին էրջանիկ պիտի ըլլար:

Բարան անկողինն մէջ կը դառնար, քրանած ու չարքուռած, ջանալով յիշել Լիմուզէնի վարմունքը պզտիկին հետ: Բայց ոչ մէկ բան կը յիշէր, ոչ մէկ չարժուածք, նայուածք, խօսք, կասկածելի գգուանք: Մայրն ալ զաւակին հօգ տարած չունէր: Եթէ երբեք սիրահարին զաւակը ըլլար ան, ալ աւելի պիտի սիրէր անշուշտ:

Հետեւեալը, Ժօրժը առած էին իր ձեռքէն, վրէժ-խնդրութեան ու անգթութեան, երկու և սիրահարները յանկոծածակի բերելուն համար:

Ու Բարան կ'որոշէր, արշալոյսը ծագելուն պէ՞ս երթալ գտնել դատաւորները, եւ ասնելու համար Ժօրժը:

Բայց հազիւ թէ այդ որոշումը տուած, ներհակ ստուգութիւնը կը խուժէր մտքին մէջ: Լիմուզէն, առաջին օրէն սկսեալ, Հանրիէթի սիրահարը, պաշտելի սիրահարը ճշտած էր, ուստի մանկամարդ կիներ անոր անձնատուր եղած էր այն խոյանքով, ինքնալքումով ու խանդով, որոնք կիները մայր կը դարձնեն: Այն ցուրտ վերապահումը զոր Հանրիէթ միշտ ցոյց տուած էր իրեն, Բարանի հանդէպ, մտերիմ յարաբերութեանց մէջ, նոյնպէս խոչընդոտ մը չէր կրնար դառնալ որ իր հոմարոյնէն բեղմնաւորուած ըլլար նէ:

Հետեւեալը, Բարան պահանջած պիտի ըլլար ուրիշին զաւակը, իր քով առնելու, պահելու և խնամելու համար զայն: Ամէն անգամ որ տղուն նայէր, ողջագուրէր զայն ու «Հայրի՛կ» ըսելը լսէր, սա մտածումը պիտի հարուածէր ու բզբռէր զինքը. «Իմ զաւակս չե երբեք»: Ինքզինքը պիտի դատապարտէր՝ ամէն վայրկեան այդ տանջանքը կրելու և այդ թշուառ կեանքը վարելու: Ոչ, լաւադոյն էր առանձին տարիլ, առանձին ծերանալ, ու առանձին մեռնիլ:

Ու ամէն օր, ամէն գիշեր, կը վերսկսէին այդ անուշ վարանումները և տանջանքները. ոչ մէկ բան կրնար հանդարտեցնել զանոնք, ոչ մէկ բան կրնար վերջ տալ անոնց: Բարան ամենէն աւելի կը սոսկար գիշերային մթութենէն, տխուր վերջալոյսերէն: Այդ պահերուն, լաւաբարին հետ իր սրտին վրայ կը տեղար

կարծես վիշտի անձրև մը, յուսահատութեան ողորում մը, խեղդելու և խելայեղ դարձնելու համար զինքը։ Իր մտածումներէն կը վախճար այնպէս ինչպէս մարդ կը վախճայ չարագործներէն, ու հալածուած անասունի մը պէս խռոտ կուտար անոնց առջեւէն։ Մտնաւանդ կը սոսկսար իր թափուր, չափազանց մօթ ու զարհուրելի բնակարանէն, ինչպէս նաեւ ամայի փողոցներէն, ուր տեղ տեղ կը շողայ լուսաւորութեան կազի կտուց մը, մինչ առանձին անցորդը հեռուէն կը թուի թափառաշրջիկ մը, որ քայլերը կը դանդաղեցնէ երբ ձեր վրայ կուգայ, ու կը փութացնէ երբ ձեզի կը հեռանի։

Հակառակ իր կամքին, Բարան բնազդով կ'ազդուէր դէպի մեծ, լուսաւոր ու բազմամարդ փողոցները։ Լոյսը ու բազմութիւնը կը քաշէին, կը զբաղեցնէին ու կը թմրեցնէին զինքը։ Բազմութեան յորձանքին մէջ դեգերելէ, թափառելէ յօգնած, երբ կը տեսնէր որ անցորդները ցանցաւ կը դառնային, ու մայթերը՝ անելի պղտատ, մենութեան ու տխրութեան սարսափը կը մղէր զինքը, դէպի մեծ զրօսարան մը՝ արեցողներով ու լոյսերով օղորուն։ Բարան հոն կ'երթար, ինչպէս ճանճերը բոցին կը մօտենան, փօքր և կլոր սեղանի մը առջեւ կը նստէր, ու գաւաթ մը գարեջուր կ'ապսպրէր։ Դանդաղօրէն կը խմէր, մտահոգութեան մատնուած. ամէն անգամ որ յաճախորդ մը օտարի կ'ելլէր, մեկնելու համար, կ'ուզէր անոր թեւէն բռնել, վար դնել զայն սւ աղայի որ քիչ մըն ալ մնայ հոն, վախճալով որ կարսօնը՝ իր առջեւ կանգնած, սա խօսքը պիտի ընէր զայրագին երեւոյթով մը. «Օ՛ն, պարոն, տեսնը եկած է»։

Որովհետեւ, ամէն գիշեր, ամենէն ուշ մեկնող յաճախորդը Բարան էր։ Ան կը տեսնէր որ սեղանները

ներս կը բերէին, լոյսի կտուցները կը մարէին մէկիկ մէկիկ, բացի երկու հատէն, մէկը՝ իր լոյսը, իսկ միւսը՝ հաշուասեղանին լոյսը։ Սրտի ճմլումով կը դիտէր որ դանձապահուհին կը համբէր դրամները ու զգրոցին մէջ կը պահէր։ Բարան կը մեկնէր կարսօններուն կողմէ մղուած, որոնք կը մրմնջէին. «Ձախաւերին մէկն է. կարծես թէ պոռկելու տեղ չունի»։

Մօթ փողոցին մէջ մինալի մնալուն պէս՝ Բարան նորէն կը սկսէր խորհիլ ժօրժի վրայ, գլուխը ճաթեցնել, միտքը չարչարել, երեւան բերելու համար թէ իր դաւակին հայրն էր թէ ոչ։

Այսպէս, սովորութիւնը ունեցաւ յաճախելու գարեջրատուն, ուր արեցողներու շարունակական արմկահարումով իրարու մօտ կը սեղմուի ընտանի ու լուռ հանրութիւն մը, ուր ծխամօրջերու թանձր ծուխը կ'ընդարմացնէ մտահոգութիւնները, մինչ թանձր գարեջուրը կը ծանրացնէ միտքը ու կը հանդարտեցնէ սիրտը։

Հոն ապրեցաւ Բարան։ Անկողնէն ելլելուն պէս՝ գարեջրատուն կը վաղէր ու ծանօթներ կը փնտռէր, իր նայուածքը և մտածումը զբաղեցնելու համար։ Կէս օրի ատենները, սկստակալը կը դարնէր մարմարէ սեղանին վրայ, ու կարսօնը խկոյն կը բերէր պնակ մը, գաւաթ մը, անձեռոց մը և օրուան ճաշը։ Կերակուրը ուտելէն յետոյ՝ սուրճը կը խմէր կամաց կամաց, աչքերը օղիի սրուակին վրայ սեւեռած, որ քիչ ետքը անզգայութեան լուռ ժամ մը պիտի պարգեւէր իրեն։ Նախ՝ շրթունքները կը թաթաւէր քօնեաքին մէջ, համտեսելու համար, լեզուին ծայրովը ճաշակելով հեղուկին համը։ Յետոյ բերնէն վար կը կաթեցնէր, կաթիլ կաթիլ, գլուխը դէպի ետին ծռած։ Զօրաւոր ըմպելին յամրօրէն կը պտտցնէր քիմքին, ինտերուն, այտերուն

բոլոր լորձնաւոր գեղձերուն վրայ, խառնելով այն բաց դոյն լորձունքին հետ, որ այդ չփուսմէն առաջ կուգայ: Յետոյ այդ խառնուրդով անուշցած ըմպելին կուլ կուտար ինքնաժողովութեամբ, ու կը զգար որ ան կը հասէր կոկորդին ամբողջ երկայնքը, մինչև սառմաքսին խորը:

Ամէն ճաշէ յետոյ, մէկ ժամու ընթացքին՝ չիթ չիթ կը խմէր երեք-չորս գուլթի, որոնք տակաւ կ'ընդարձացնէին զինքը: Այն ստեն գլուխը կը ծռէր փորին վրայ, աչքերը կը փակէր ու կը սկսէր յիշատիկ: Կէս օրին ատենները կ'երթնար, ու ձեռքը խկոյն կ'երկարէր դէպի գաւաթը որ առջեւը դրուած կ'ըլլար քունի պահուն: Խմելէ յետոյ՝ կարմիր թաւիչէ նստարանին վրայ կը չափուէր, բանթալօնը վեր կը քաշէր, ժիլէն վար կը քաշէր՝ մէջտեղը երեւցած ճերմակ գիծը ծածկելու համար, ժաքէթին օձիքը կը թօթուէր, չապիկին թեւերը թեղանիքէն դուրս կը հանէր, ու առտուան լրագիրները բերել կուտար, զոր կարդացած էր արդէն:

Բարան առաջին տողէն մինչև վերջին տողը կը կարդար, նոյն իսկ բէքլամները, պաշտօնի խնդրանքները, ծանուցումները, սակարանին գինները և թատրոններու յայտագրերը:

Ժամը չորսէն վեց պտոյտ մը կ'ընէր ծառուղիներուն վրայ, օդ առնելու համար, ինչպէս կ'ընէր ինք. յետոյ կ'երթար կը նստէր իրեն սահմանուած տեղը գործընթացին մէջ, ու ապէնթը կը խմէր:

Այն ատեն խոսքի կը բռնուէր այն յաճախորդներուն հետ, որոնց ծանօթացած էր: Անոնք կարծիք կը յայտնէին օրուան լուրերուն, գանազան դէպքերու ու քաղաքական անցքերու վրայ:

Այսպէս կը հասնէր ճաշի ժամը: Գիշերն ալ կէս օրէն ետքի պէս ատեն կ'անցնէր, մինչև զրօսարանին փակումը: Բարանի համար ամենէն սոսկալի պահն էր ժա, երբ պիտի օտարակէր խաւարին մէջ, իր թափուր սենեակը մտնել, որ լեցուն էր սոսկալի յիշատակներով և անհելի մտածումներով: Բարան իր նախկին բարեկամներէն ու ազգակիցներէն ոչ ոք կը տեսնէր, որպէս զի անցեալ կեանքը չիլէ:

Իր բնակարանը դժուար մը դարձած ըլլալուն, Բարան մեծ օթելի մը մէջ սենեակ մը վարձեց, միջնայարկին վրայ գտնուող աղուոր սենեակ մը, անցորդները դիտելու համար: Այլևս առանձին չէր գտնուեր այդ ընդարձակ շէնքին մէջ. կը զգար որ մարդիկ կը վժային իր շուրջը և միջնորմերուն ետեւէն ձայներ կը լսէր: Երբ իր նախկին տառապանքները չափ անգթօրէն նեղէին զինքը, կիսաբաց մահճակալին ու մենաւոր վառարանին հանդէպ, դուրս կ'ելլէր՝ սենեակին լալն նրբանցքներուն մէջ, գոց դուռներուն երկայնքը պտտելու համար պաշտօնատարի մը պէս, տխրութեամբ դիտելով ամէն դրան առջև դրուած զոյգ զոյգ կօշիկները, կնոջական փաթեթ կօշիկները էրիկմարդոց խոշոր կօշիկներուն քով: Ու կը խորհէր որ բոլոր այդ անձերը երջանիկ էին անշուշտ, և բնքօրէն կը պատկէին իրարու քով, անկողինն ջերմութեան մէջ զիրար զրկած:

Այսպէս անցան տարիները, հինգ մօայլ տարիներ, առանց ուէ դէպքի, բացի այն տարփանքներէն, որոնց անձնատուր կ'ըլլար Բարան երբեմն, երկու ժամուան համար, երկու ոսկիի փոխարէն:

Օրին մէկը, երբ իր սովորական պտոյտը կ'ընէր Մատլէնի և Տրուօ փողոցին միջև, յանկարծ նշմարեց

կին մը և անոր ձեւը գրեւեց իր ուշադրութիւնը։ Բարձրահասակ էրիկմարդ մը և տղայ մը կ'ընկերակցէին այդ կնոջ։ Երեքն ալ իր առջեւէն կը քալէին։ Բարձուն կը խորհէր. «Արդեօք տուր տեսած եմ այս անձերը»։ Ու յանկարծ ճանչցաւ ձեռքի շարժումէն մը. իր կինն էր, Լիմուզէնի և տղուն՝ փոքրիկ Ժորժի հետ։

Բարձուն սիրտը կը բարախէր, զինքը հեղձամըղ-ձուկ դարձնելու աստիճան. բայց կանգ չառաւ. կ'ուզէր զամոնք տեսնել, ու հետեւեցաւ։ Կարծես թէ ընտանիք մը կը ձեւացնէին անոնք, ազնիւ պուրժուաներու ընտանիք մը։ Հանքիէթ կըթնած էր Բօլի թեւին վրայ, ու երբեմն կը խօսէր անոր հետ, քովնտի նայելով։ Բարձուն այդ պահուն կը տեսնէր կնոջ կիտաղէմը, կը ճանչնար անոր դէմքին շոթալի գիծը, բերանին շարժումները և նայուածքին գգուանքը։ Ամենէն աւելի տղան մտահոգութիւն կը պատճառէր Բարձուն։ Որքան մեծցած ու կայտառ էր։ Բարձուն չէր կրնար տեսնել տղուն դէմքը, այլ կը նշմարէր անոր երկայն ու խարտեալ մազերը, որոնք վրին վրայ կ'իյնային գանգուր խօսքովիներով։ Ժորժիկն էր այդ բարձրահասակ աղան, մերկասրուն, որ պզտիկ մարդու պէս կը յառաջանար մօրը քովէն։

Երբ վաճառատան մը առջեւ կեցան անոնք, Բարձուն երեքն ալ միասին տեսաւ իսկոյն։ Լիմուզէնի մազերը ճերմկած էին, ու ինք ծերացած և նիհարցած էր. կինը՝ ընդհակառակը՝ աւելի քան երբեք թարմագեղ, գիրցած էր. Ժորժ անճանաչելի դարձած էր, բոլորովին տարբեր՝ երբեմնի վիճակէն։

Ճամբայ ինկան անոնք։ Բարձուն դարձեալ հետեւեցաւ անոնց. յետոյ առաջ անցաւ արագօրէն, ետ դառնալու և կրկին տեսնելու համար դանոնք մօտէն,

գէմ տո դէմ։ Տղուն քովէն անցած պահուն՝ Բարձուն խօլ փափաք մը ունեցաւ իր թեւերուն մէջ առնելու և տանելու զայն։ Դիպածաբար դառաւ անոր, Տղան գլուխը դարձուց ու դժգոհ աչքերով նայեցաւ այդ ձախաւերին։ Այն ատեն Բարձուն հեռացաւ մտահար, այդ նայուածքէն հալածուած և վիրաւորուած՝ գողի մը պէս խոյս տուաւ ան, սասկալի երկիւղի մը մատնուած, իր կնոջ ու սիրահարին կողմէ տեսնուած ու ճանչցուած ըլլալուն համար։ Մէկ շունչով՝ գարեջրատուն հասաւ, ու աթոռին վրայ ինկաւ շնչապառ։

Այդ երիկուն, երեք դաւաթ ապէնթ իմեց։

Չորս ամիս, Բարձուն իր սրտին մէջ պահեց այդ հանդիպումին պատճառած վէրքը։ Ամէն գիշեր, Բարձուն աչքերուն առջեւ կուգային երեքն ալ, երջանիկ ու անդորր, հայր, մայր, դաւակ, որոնք ծառուղիին վրայ պատելէ յետոյ տուն կը դառնային, ճաշելու համար։ Այդ նոր ցնորքին տոջեւ կ'անհեռանար նախկին ցնորքը։ Հիմա ուրիշ բան էր, ուրիշ զգայախաբուութիւն, ուրիշ վիշտ։ Փոքրիկ Ժորժը, իր նոնաչիկ Ժորժը, զոր այնքան սիրած ու այնքան ողջագութած էր անոնք, հեռաւոր ու վերջացած անցեալի մը մէջ կ'անհետանար, ու հիմա նոր մէկը կը տեսնէր, առջինին եղբօրը պէս. այն է՝ մերկասրուն տղայ մը որ չէր ճանչնար զինքը։ Այդ մտածումը անուշիկ չարչարանք մը կը պատճառէր Բարձուն։ Փոքրիկին նկատմամբ ունեցած սէրը մեռած էր. այլևս ո՛չ մէկ կապ գոյութիւն չունէր իրենց միջեւ։ Տղան իր թեւերը չէր երկարած, զինքը տեսած պահուն։ Նոյնիսկ գէշ աչքով նայած էր։

Յետոյ Բարձուն հօգին հանդարտեցաւ տակաւ և մտային չարչարանքները նուազեցան. իր գիշերները

ցանգորդող պատկերը, որ աչքերուն տոջն կուգար, հետզհետէ աւելի տարտամ ու հազուադէպ դարձաւ: Բարան սկսաւ ամէն մարդու պէս ապրիլ, այն անգործներուն նման, որոնք կ'արքենան մարմարէ սեղաններու առջև և իրենց տաքատին յետսամասը կը մաշեցնեն հինցած թաւիչէ նստարաններուն վրայ:

Բարան ծերացաւ ծիածորջերու ծուխին մէջ, ու իր մօզերը թափեցան լուսաւորութեան կազին բոցերուն տակ: Ան դէպքի կարգ անցուց շաբաթական յոգանքը, տեսնէինք օրը անգամ մը մօզ կարելի, նոր զգեստի մը կամ գլխարկի մը դնումը: Երբ նոր գլխանոցով մը գարեջրատուն մտնէր, երկար ատեն հայելին մէջ կը նայէր՝ նստելէ առաջ, գլուխը կը դնէր ու կը հանէր քանկոց, զանազան դիրքերով կը տեղաւորէր գլխուն վրայ, ու իր բարեկամութիւն՝ արկղակաւորութիւն կը հարցնէր, երբ այս վերջինը հետաքրքրութեամբ դիտէր զինքը. «Դիտարկը վալից՝ դէմքի»:

Տարին, երկու-երեք սնգամ, թատրոն կ'երթար, ամառը՝ երբեմն գիշերները կ'անցնէր Շան դ'ելիզէի մէկ երգեցիկ սրճարանին սէջ, Եղանակներ կը մնային միտքը, եղանակներ դոր քանի մը շաբաթ կ'երգէր յիշողութեան մէջ. նոյն իսկ քթին տակէն կը մոլտար, ոտքի չափով, երբ ըմպելիի գաւաթին առջև նստած էր:

Տարիները իրարու կը յաջորդէին, յամր, միօրինակ ու կարճատեւ, որովհետեւ թափուր էին անոնք:

Բարան չէր զգար որ իր վրայէն սահելով կ'անցնէին տարիները, Դէպի մահ կը դիմէր, առանց շարժելու, առանց երեքալու, գարեջրատան մը սեղանին առջև նստած: Այն մեծ հայելին միայն, ուր կը կրթնցնէր աւելի հերթափ դարձած զանկը, հիմա կը ցուցնէր

աւերները ժամանակին, որ կ'անցնէր ու խոյս կուտայ, լափելով խնդճ մարդիկը:

Բարան չառ քիչ անգամ կը խորհէր այն անելի տեսարան վրայ, ուր կեանքը ընկղմած էր զինքը, որովհետեւ քսան տարիներ սահած էին սոսկալի գիշերէն ի վեր:

Բայց անկէ յետոյ վարած կեանքին մէջ մաշած, մեղկացած ու սպառած էր, Յաճախ դարեջրատան տէրը կ'ըսէր, որ վեց անգամ փսխուած էր, Բարան այդ հաստատութիւնը յաճախելէն ի վեր. «Փոփոխութեան պէտք ունիք քիչ մը, պարոն Բարան: Պէտք է օդ առնէք, պէտք է գլուղ երթաք. կը վստահացնեմ ձեզ որ շատ փոխուած էք մէկ քանի ամիսէ ի վեր»:

Յաճախորդը դուրս ելած պահուն զրօսարանին տէրը իր արկղակաւորութիւն կը յայտնէր խորհրդածութիւնները, «Սա խեղճ Պ. Բարանը ազէլ չըներ Բարիքէն դուրս չելլելու: Համոզեցէք որ ձեզի հնա միասին շրջականները երթայ երբեմն, բացօթեայ ճաշ մը ընելու համար, քանի որ ձեր վրայ վստահութիւն աւելի: Երբ քիչ աստիճան ամառը դայ, այն ատեն պիտի նեղուի»:

Ու արկղակաւորութիւն, այդ կամակոր յաճախորդին նկատմամբ կարեկցութեամբ ու բարեացակամութեամբ տոգորուած, ամէն օր կը կրկնէր. «Պարոն, օն, որոշուած տուէք քիչ մը օդ փոխելու: Դիւղը ինչ սիրուն է, երբ օդը աղուոր ըլլայ: Օ՛հ, եթէ ես գործ չունենայի, կեանքս հոն կ'անցնէր»:

Ու նէ Բարանին կը յայտնէր իր անուրջները, բանաստեղծական ու պարզունակ անուրջները բոլոր այն հէգ աղջիկներուն, որոնք ամբողջ տարին փակուած կը մնան խանութի մը ասպակեփեղկին ետին, դիտելով փողոցի արուեստական ու աղմկալից կեանքը, խոր-

հելով դաշտերու հանդարտիկ ու քաղցր կենցաղին եւ ծառերուն տակ անցուած կեանքին՝ վրայ, մարգագետիններուն վերեւ շողացող ճաճանչազնդ արեւուն տակ, խորունկ անտառներուն, վճիտ գետերուն, խոտին մէջ պառկած կովերուն եւ բոլոր այլազան ու ազատ ծաղիկներուն վրայ, ծաղիկներ՝ կապոյտ, կարմիր, դեղին, մանուշակագոյն, վարդագոյն, բնութեան այնքան սիրուն, թարմ ու խնկաւէտ ծաղիկները, զոր մարդ կը քաղէ պտոյտի ատեն, ու խօշոր փունջեր կը չինէ անոնցմէ:

Արկղակալունին հաճոյք կը զգար Բարանին առջեւ պարզելէ իր յաւիտենական, չիրագործուած ու անիրագործելի տենչը, մինչ Բարան՝ խեղճ ծերունկ մը, անյոյս, հաճոյքով մտիկ կ'ընէր: Հաշուասեղանին մօտ կը նստէր, Օր. Զօէի հեա խօսելու եւ գիւղի կեանքին վրայ վիճաբանելու համար: Այն ատեն տարտամ փափագ մը կը զգար իր մէջ՝ գիւղ երթալու անգամ մը, որպէսզի աչքովը տեսնէր թէ իրաւցնէ՞ այդքան աղւոր էր գիւղը, մեծ քաղաքին պատերէն դուրս:

Առաւ մը, Բարան հարցուց.

— Գիտէ՞ք թէ ո՛ւր կը ճաչեն Բարիզի շրջակաները:

Նէ պտտասխանեց.

— Թէրաս եը Սէն-Ժէրմէն գաղէք: Շա՛տ աղւոր է:

Բարան հոն պտտած էր նշանաւոր օրերուն: Ուստի որոշեց դարձեալ այդ տեղը երթալ:

Կիրակի օր մը ընտրեց, առանց մասնաւոր պատճառի, պարզապէս անոր համար որ սովորութիւն եղած է կիրակի օրերը դուրս ելլելու, երբ մօրդ ու է զբաղուած չունի շարթուան մէջ:

Ուրեմն, կիրակի առաւ մը, Սէն-Ժէրմէն գնաց:

Յաւիտեալ առաւ մըն էր, շողշողուն ու տաք: Վաղօնին դռնակին առջեւ նստած, կը դիտէր Բարիզի շրջակայքի ծառերուն եւ այլանդակ ու փոքր տուններուն վաղքը: Տաղակալից Թիւրութիւն մը կը զգար, իր նոր փափագին տեղի տուած ու իր սովորութիւնները խանգարած ըլլալուն համար: Յարափոփոխ ու միշտ համանման բնանկարը յագնութիւն կը պտտաւորէր Բարանի: Ծարաւած էր. սիրեցեալ վար պիտի իջնէր ամէն կայարան, ետին նշմարուած դրօսաբանը նստելու, մէկ-երկու գաւաթ ճնկելու եւ դէպի Բարիզ սուրացող կառախումբը նստելու համար դարձեալ: Մնաց որ, ճամբորդութիւնն ալ երկար, շատ երկար կը թուէր իրեն: Օրերով կը նստէր, բաւ է որ միեւնոյն անշարժ բաները ունենար աչքերուն տակ. բայց ջլատիչ ու յոգնեցողիչ կը գտնէր նստելը՝ տեղ փոխելով, երբ կը տեսնէր որ ամբողջ երկիրը կը շարժէր, մինչ ինք ու է շարժում չէր բեր:

Սակայն, Սէն գետով կը հետաքրքրուէր ամէն անգամ որ անոր վրայէն կ'անցնէր: Շաթուի կամուրջին տակ նշմարեց նաւակներ, որոնք կը սուրային մերկաթեւ նաւաղներու արագ թիտաւորութեամբ: Ու խորհեցաւ. «Ահաւասիկ մարդիկ որոնք չեն ձանձրանար»:

Բէքի կամուրջին երկու եղերքներուն վրայ թաւալող գետին երկայն ժապաւէնը Բարանի սրտին խորը արթնցուց տարտամ փափագ մը դժբախտի եղերքը պտոյտ ընելու: Բայց կառախումբը միտնուեցաւ Սէն-Ժէրմէնի կայարանէն առաջ գտնուող փապուղիին մէջ, ընդհուպ հասնելու համար քարափը:

Բարան վար իջաւ ու յոգնութենէն դանդաղած, դէպի Թէրաս յառաջացաւ, ձեռքերը ետին կապած: Յե-

տոյ, երկաթէ վանդակապատին առջեւ հասաւ ու կանգ առաւ, հորիզոնը դիտելու համար։ Անհուն դաշտագետինը իր առջեւ կը պարզուէր՝ ծովուն պէս ընդարձակ, համակ կանաչագեղ ու մեծ դիւղերով շէնցած, որոնք քաղաքներու չափ բաղմամարդ են։ Սպիտակ ճամբաներ կ'անցնէին այդ երկրամասին մէջէն, անտառի ծայրեր կը տեսնուէին տեղ տեղ, մէլիմէլի լիճերը կը փայլէին արծաթէ տախտակներու պէս, և Սանուայի ու Արժանթէօյի հեռաւոր բլրաւորներ կ'ընդգծուէին թեթեւ ու կապտորակ մշուշի մը տակ, որ հազիւ նշմարելի կը դարձնէր զոնոնք։ Արեւը իր առատ ու տաք լոյսովը կ'աղողէր ամբողջ և մեծ բնանկարը՝ քիչ մը քողարկուած առաւօտեան գոլորշիներով, տաքուկ հողին քրտինքովը՝ ուրկէ թեթեւ մառախուղ մը կը բարձրանար, և Սէնի ամբուկ շունչներով, յետոյ անվերջ օձի մը պէս կը տարածուէր դաշտագետիններուն մէջ, կը շրջապատէր դիւղերը և կ'երկարաձգուէր բլուրներուն վրայ։

Մեղկ սիւք մը, դալարիքներու և հիւթերու բոյրովը լեցուն, մորթը կը զգուէր, կուրծքին մէջ կը թափանցէր, գոգցես կ'երիտասարդացնէր սիրտը, կը թեթեւցնէր միտքը, կը կենդանացնէր արիւնը։

Բարան, զարմացած, լայնօրէն կը շնչէր օդը, բնանկարին տարածութենէն՝ աչքերը չլացած։ Ան կը մըրմնջէր. «Հոս լաւ է»։

Յետոյ քանի մը քայլ յառաջացաւ, ու կանգ առաւ, նորէն դիտելու համար։ Անձանոթ և նոր բաներ տեսնել կը կարծէր, ոչ թէ այն բաները զոր աչքովը կը տեսնէր, այլ այնպիսի բաներ զոր հոգին կը նախադգար, անձանոթ եղելութիւններ, անյայտ ուրախութիւններ, վերջապէս կեանքի ամբողջ հորիզոն մը, որ մտքէն իսկ չէր անցած, և որ հիմա իր առջեւ կը պար-

զուէր յանկարծ, անսահման դաշտի այդ հորիզոնին հանդէպ։

Բարանի այնպէս թուեցաւ որ իր կեանքին բովանդակ դժնդակ տխրութիւնը կը լուսաւորուէր հողը ողողող զօրաւոր պայծառութեամբ։ Ան մտաբերեց արեւմտեանի քան տարիները, մալլ, միօրինակ, սրտածրմիկ։ Կրնար ուրիշներու պէս ճամբորդել, հեռուները երթալ, օտար ժողովուրդներու մօտ, քիչ ծանօթ երկիրներ, ծովերէն անդին, շահագրգռուիլ ուրիշ մարդիկը ոգեւորող բաներով, հետաքրքրուիլ արուեստներով, գիտութիւններով, սիրել բազմաձեւ կեանքը, խորհրդաւոր, հմայիչ ու ցաւագին կեանքը, միշտ փոփոխական, միշտ անբացատրելի և միշտ հետաքրքրական։

Բայց շատ ուշ էր արդէն։ Բարան մինչև իր մահը պիտի խմէր, ընտանեզուրկ, առանց բարեկամի, անյոյս և ամէն բանի հանդէպ անհետաքրքիր։ Անհուն անձկութիւն մը պատեց զինքը, և փափագ զգաց խոյս տալու, ինքզինքը ծածկելու, Բարիզ վերադառնալու, իր դարեջրատան ու իր թմրութեան մէջ թաղուելու համար։ Բոլոր այն մտածումները, երազները ու տենչերը, որոնք կը քնանան յճացած սրտերու ծուլութեան մէջ, հիմա արթնցած էին ու կը շարժէին, շնորհիւ դաշտագետինին վրայ փռուած արեւուն։

Բարան զգաց որ եթէ անանձին մնար այդ տեղը, խելայեղ պիտի դառնար։ Ուստի, Հանրի Դ. տաղաւարը գնաց չուտով մը, ճաշելու, զինիով ու ալքօլով փարատելու վիշտը, և մէկուն հետ խօսելու համար գէթ։

Փոքր սեղան մը ընտրեց պուրակներուն մէջ, ու

րոնք ամբողջ դաշտին վրայ կը նայէին. յետոյ ճաշը ապաւրեց, խնդրելով որ խփոյն բերեն:

Ուրիշ չըլադադաներ ալ կը հասնէին ու մօտակայ սեղաններուն առջեւ կը նստէին: Աւելի լաւ կը դպար խնդրէր. մինակ չէր այլևս:

Դալարազարդ հովանոցակի մը տակ կը ճաշէին երեք ձեռներ: Բանիդս նայած էր անոնց, առանց տեսնելու, ինչպէս կը նային անձանօթ մարդոց:

Յանկարծ, կնոջակոն ձայն մը սարսուռ ազդեց Բարանի, մէկը այն սարսուռներէն, որոնք ողնաձուծն իսկ թուեց կը հասնեն:

Այդ ձայնը ըսած էր. «Ժօրժ, վառեակը պիտի կտրատես»:

Ուրիշ ձայն մը պատասխանեց. «Այո՛, մայրիկ»:

Բարան աչքերը վեր առաւ, ու խփոյն հասկցաւ, կռահեց թէ ո՛վ էին անոնք: Առանց այդ ձայնին, չպիտի ճանչնար զանոնք: Իր կինը բոլորովին ալեհեր, շատ գէր, լուրջ ու յարգելի պառաւ մըն էր: Նէ կերակուր կ'ուտէր, գլուխը դէպի առաջ, վախճալով որ զգեստը կ'աղոտտի, թէեւ լանջը ծածկած ըլլար անձնօցով մը: Ժօրժ չափահաս մարդ մը եղած էր, անհաւատարմ ու անգոյն մօրուքով մը որ կը ծածկէ պատանիներուն այտերը: Ժօրժ կը կրէր բարձր գլխարկ մը, ճերմակ կտուէ ժիլէ մը, և միակնոց մը՝ չիքուլթեան համար անուշտ: Բարան զայն կը դիտէր ապշահար: Ժօրժը, իր գաւազն էր ան: Ոչ, չէր ճանչնար այդ երիտասարդը. իրենց միջեւ ու է կապ գոյութիւն չունէր այլևս:

Լիմուզէն, կոնակը դարձուցած, կը ճաշէր. քիչ մը կորաքամակ էր ան:

Ուրեմն երջանիկ և գոհ կը թուէին այդ երեք անձերը. գիւղ եկած էին, ծանօթ ճաշարաններու մէջ կերակուր ուտելու համար: Հանդարակ ու քաղցր կեանք մը վարած էին, ընտանեկան կեանք մը՝ առօրէկ ու չէն տան մը մէջ, բոլոր ոչինչ բաներով լեցած՝ որոնք կեանքը հաճելի կը դարձնեն, գորովի քաղցրութիւններով և իրարու հետ միշտ փոխանակուած քնքուշ խօսքերով լեցուն, երբ մարդիկ զիրար կը սիրեն: Այսպէս ապրած էին անոնք, շնորհիւ իրեն՝ Բարանի և իր դրամին, խաբելէ, կողբալուէ ու կորստեան մատնելէ յետոյ զինքը: Անմեղ, միամիտ, հեղահամբոյր մարդ, զինքը դատապարտած էին մենութեան բոլոր ախրութիւններուն և այն նողկալի կեանքին զոր անցուցած էր մայրի մը և հաշուհաշուանի մը միջև, ինչպէս նաև բարոյական բոլոր չարչարաններուն ու փիղիքական թշուառութիւններուն: Աշխարհի մէջ կորսուած ու մոլորած անօգուտ էակ մը դարձուցած էին զինքը, խեղճուկ մարդ մը՝ առանց զուարճութեան, առանց ակնկալութեան, ու բոլորովին անյոյս: Բարանի համար աշխարհ թափուր էր, որովհետև ոչ ոք կը սիրէր հոն: Կրնար ճամբորդել կամ փողոցներուն մէջ պտտիլ, Բարիդի տունները մտնել, բոլոր սենեակները բանալ, սակայն ո՛չ մէկ դրան ետին պիտի գտնէր փնտռուած ու սիրուած դէմքը, կնոջ կամ տղու դէմք, որ ձեզի ժպտի, երբ նշմարէ: Ու սա գաղափարը կը տանջէր զինքը, թէ ուրիշներ դուռ մը կը բանան, անոր ետին մէկը գտնելու և դրկելու համար:

Յանցանքը այդ երեք թշուառականներուն էր, յանցանքը այդ անպատիւ կնոջ, անամօթ սիրահարին ու այդ խարտեաշ երիտասարդինն էր, որ ամբարտաւան ձեւեր կ'առնէր:

Հիմա ռի ունէր թէ՛ ազուն և թէ՛ միւս երկուքին դէմ: Լիմուզէնի գաւաղը չէ՛ր ան: Եթէ այդպէս չլրլար, միթէ Լիմուզէն պիտի՞ պահէր ու սիրէր զայն: Անշուտով չպիտի՞ լքէր ժայրը ու տղան, եթէ դիտնար որ իր հորազատ զաւակը չէ: Ուրիշներու տղաքը կը մեծցնէն միթէ:

Ուրեմն իր մօտը կը գտնուէին այդ երեք չարագործները, որոնք այնքան չարչարած էին զինքը:

Բարան զայրոյթով կը դիտէր զանոնք, ու ա՛լ աւելի կը սրտմտէր, յիշելով բոլոր իր վիշտերը, անձկութիւնները եւ յօստանաւորութիւնները: Մանաւանդ կը զայրանար անոնց հանգարտ ու զոհուած երեւոյթին համար: Փափագ կը զգար զանոնք սպանելու, Սելջի ջուրի շէնք անոնց երեսին նետելու, Լիմուզէնի գլուխը ձեղքելու, որ ամէն վայրկեան կը ծռէր սնակին վրայ ու կը բարձրանար:

Ուրեմն անոնք կ'ապրէին, առանց ու ե հոգ ու մտահոգութիւն ունենալու: Ո՛հ, ո՛հ: Այ չափը անցած էր: Իր վրէժը պիտի լուծէր իսկոյն, քանի որ իր ձեռքին տակ ունէր զանոնք: Բայց ի՞նչպէս: Ահաւրի բաներ կը փնտռէր ու կ'երազէր, ինչպէս կը պատահի թերթօններուն մէջ, բայց գործնական բան մը չէր գտներ: Ու իրարու վրայ կը ճնկէր, զրգուելու, քաջութիւն ունենալու, այդպիսի առիթ մը ձեռքէ չփախցնելու համար, զոր երբեք չպիտի գտնէր ուրիշ անգամ:

Յանկարծ գողափար մը յղացաւ, սոսկալի գաղափար մը, ու դադրեցաւ խմելէ, հասունցնելու համար զայն: Ժպիտ մը կը կծկէր չրթունքները, ու կը մըրմնջէր. «Օձիքնին ձեռքս է: Օձիքնին ձեռքս է: Հիմա կը տեսնուինք անոնց հետ: Հիմա կը տեսնուինք ասոնց հետ»:

Կարսօն մը հարցուց.

— Ուրիշ ի՞նչ կը փափագի պարտնը:

— Ոչինչ, Սօրճ և ընտիր քօնեաք:

Ու փոքր գաւաթներով բմպելին կուլ կուտար շիթ շիթ, դիտելով զանոնք: Չէր կրնար ուղածը ընել, որովհետեւ ճաշարանին մէջ չատ մարդ կար. ուրեմն պիտի սպասէր՝ անոնց հեռուելու համար. անշուշտ, թէրասին վրայ կամ անտառին մէջ պտոյտ մը պիտի ընէին: Քիչ մը հեռանալէն յետոյ՝ անոնց պիտի միանար, ու իր վրէժը պիտի լուծէր, այո՛ իր վրէժը պիտի լուծէր: Արդէն ուշ մնացած էր քան տարուան տառապանքներէն յետոյ: Անոնց մօտէն իսկ չպիտի անցնէր ըլլալիքը:

Անոնք յամբօրէն կ'աւարտէին ճաշը, խօսակցութեան մը բռնուած: Բարան չէր կրնար լսել փոխանակուած խօսքերը, բայց կը տեսնէր անոնց հանդարտ շարժումները: Կնոջ դէմքը ամենէն աւելի զայրոյթ կը պատճառէր Բարանի: Նէ խրոխտ կերպարանք մը, անմաշկելի բարեպաշտութիւնի մը երեւոյթը ունէր՝ սկզբունքներով զինուած ու առաքինութիւնով զրահուած:

Յետոյ՝ ճաշին զրամը վճարեցին ու ոտքի ելան: Այդ պահուն Բարան տեսաւ Լիմուզէնը: Այս վերջինը հանդատեան կոչուած դիւանագէտ մըն էր կարծես, և աչքառու երեւոյթ մը ունէր իր գեղեցիկ, կռկուղ ու ձերմակ կիսամօրուքներով, որոնց ծայրերը կ'իյնային բրաշնկօթին օձիքին վրայ:

Դուրս ելան անոնք, ժօրժ սիկառ մը կը ծխէր, ու գլխարկը ծոած էր ականջին վրայ:

Նախ՝ չըջան մը ըրին թէրասին վրայ, ու անվրդով հիացում մը ունեցան բնակարան հանդէպ, յափրացած մարդոց պէս. յետոյ անառ մտան:

Բարան ձեռքերը կը չփէր, ու հեռուէն կը հետեւէր անոնց, ինքզինքը ծածկելով, որպէս զի ուշադրութիւններն չգրաւէ շուտ մը:

Անոնք մեղմօքայլ կը յառաջանային, դաւարիքի և գաղջ օդի լսգոնք մը ընելով: Հանրիէթ կը թնամ էր Լիմազէնի թեւին և ուղիղ կը յառաջանար, ինքզինքին վրայ վտանա ու հպարտ եղող կնոջ մը պէս: Ժօրժ տեւեւները վար կը թափէր իր նրբացուպով, ու ճամբուն վրայ գտնուող փոսերէն կը ցատկէր երբեմն, կրակոտ ու մատաղ ձիւ մը թեթեւ ոտուով, սաղարթներուն մէջէն ալ անցնելու պատրաստ:

Բարան հեռզնեալ կը մօտենար՝ յուզումէն ու յոգնութենէն չնչասպառ, որովհետեւ չէր քալեր այլ ևս: Ընդհուպ մօտեցաւ անոնց, բայց վախ մը պատած էր զինքը, չփութ ու անբացատրելի վախ մը, անոնցմէ առաջ, ետ դառնալու և դէմ առ դէմ դալու համար:

Սրտատրոփ կը յառաջանար, իր ետին զգալով զանոնք, ու կը կրկնէր մտովի. «Օ՛հ ճիշդ ատենն է հիմա. պէտք է համարձակութիւն ունենալ: Ատենն է»:

Բարան ետին դարձաւ: Երեքը միասին նստած էին խոռին վրայ, խոշոր ծառի մը ստորոտը, ու կը խոսակցէին միշտ:

Այն ատեն Բարան վճռակամ որոշում տուաւ, ու ետ դարձաւ արագօրէն: Ճամբուն մէջտեղը, անոնց առջև կեցած, չոր ձայնով մը, յուզումէն ջախջախուած ձայնով մը թօթովեց.

— Ես եմ: Աւասիկ: Ինծի չէիք սպասեր, այնպէս չէ:

Երեքն ալ նայուածքով քննեցին այդ մարդը, որ յիմար մը կը թուէր:

Բարան յարեց.

— Կարծեմ, չճանցաք զիս: Լաւ նայեցէ՛ք երեսս: Բարանն եմ, Հանրի Բարանը: Ձէիք յուսար որ մէջտեղ կ'ելլեմ, այնպէս չէ: Կը խորհէիք թէ ամէն ինչ վերջացած էր, ու այլևս չպիտի տեսնէք երեսս: Բայց ոչ. դարձեալ երեսան ելայ: Հիմա բացատրութիւն պիտի տանք իրարու:

Հանրիէթ, սարսափահար, ձեռքերուն մէջ ծածկեց դէմքը, մըմջելով. «Օ՛հ, տէր Աստուած»:

Ժօրժ տեսնելով որ անձանօթ մը կը սպառնար մօրը, պատրաստուեցաւ անոր օձիքէն բռնելու:

Լիմազէն, սրտաբեկ, շլմորուն աչքերով կը նայէր այդ սուրուականին, որ քանի մը երկվայրկեան խօսելէ յետոյ՝ կը շարունակէր.

— Հիմա բացատրութիւն պիտի տանք իրարու: Ատենը եկած է: Խաբեցիք, և թիապարտի կեանքի մը դատապարտեցիք զիս, կարծելով որ ձեր օձիքէն չպիտի բռնեմ այլևս:

Երիտասարդը Բարանի ուսերէն բռնելով ետ հրեց ու ըսաւ.

— Յիմար էք: Ի՞նչ կ'ուզէք: Ծաւա հեռացէ՛ք ճամբէն, եթէ ոչ կը գտնակածեմ ձեզ:

Բարան պատասխանեց.

— Ի՞նչ ուզելու կը հարցնես: Կ'ուզեմ քեզի հասկըցընել թէ ինչ տեսակ մարդիկ են ասոնք:

Բայց Ժօրժ զայրացած, կը ցնցէր Բարանը ու կ'ուզէր ձեծել զայն:

— Օձիքս ձգէ՛: Քու հայրդ եմ... Տե՛ս, այս թըշուառականները կը ճանչնան զիս:

Ժօրժ, ահաբեկ, ձեռքերը քաշեց ու մօրը կողմը դարձաւ:

Բարան, օձիքը ազատած, Հանրիէթի մօտեցաւ ու
ըսաւ .

— Ո՛վ Ըլլալս քեզ անոր : Ըսէք թէ Հանրի Բա-
րան կը կոչուիմ ու իր հայրն եմ, քանի որ ժօրժ Բա-
րան կը յորջորջուի ան, քանի որ իմ կինս էք դուք, քա-
նի որ իմ զրամովս կ'ապրիք երեքնիդ ալ, տասը հա-
զար ֆրանքի թոշակով, զոր յատկացուցած եմ, ձեզ
տունէս արտաքսելէս յետոյ : Ըսէ՛ք տեսնեմ, ինչո՞ւ
տունէս վանեցի ձեզ : Որովհետեւ ձեզ քանեցի սա
սինլքորին, սա անպատիւ մարդուն հետ, որ ձեռ սի-
րահարն է : Ըսէ՛ք այս երիտասարդին թէ աղնիւ մօրդ
մըն էի, և թէ հարստութեանս համար ամուսնանալէ
յետոյ ինծի հետ, առաջին օրէն իսկ խաբած էիք զիս :
Ըսէ՛ք անոր թէ ո՛վ էք դուք, ու ո՛վ եմ ես . . . :

Բարան կը կակազէր, չունչը կը կտրէր, դայրոյ-
թի մատնուած : Հանրիէթ սրտայայտ ձայնով մը գոչեց՝
— Բօյ, Բօյ, Թոյլ մի՛ տար, թո՛ղ լռէ, թո՛ղ լռէ.
մի՛ ձգէր որ դաւակիս առջեւ ընէ այդ խօսքերը :

Լիմուզէն ալ ոտքի ելած, շատ ցած ձայնով մը
մրմնջեց .

— Լեցէ՛ք, լռեցէ՛ք : Չէ՛ք բմրոններ բրածնիդ :

Բարան դժուկեալ շեշտով մը յարեց .

— Ըրածս գիտեմ : Միտն աս չէ : Ուրիշ բան մըն
ալ կ'ուզէի գիտնալ, բան մը որ քսան տարիէ ի վեր
կը չարչարէ զիս :

Յետոյ Բարան դէպի ժօրժը դառնալով, որ ծառի
մը կրթնած էր չմորուն, ըսաւ .

— Մտիկ ըրէ՛ զիս : Նէ տունէս հեռացած ատեն
խորհեցաւ որ չէր բաւեր զիս խաբած ըլլալը, ուզեց
յուստահտութեան ալ մատնել : Այն ատեն բովանդակ

մխիթարութիւնս էիր : Բեզ ալ միասին տարաւ, եր-
դում ընելով որ հայրդ չէի, այլ սա մարդն էր քու
հայրդ : Ստա՞ծ էր, չեմ գիտեր : Բսան տարիէ ի վեր՝
այդ հարցումը կ'ընեմ մտովի :

Բարան շատ մօտեցաւ Հանրիէթի, եղերական և
սոսկալի երեւոյթով մը, ու մէկդի քաշեց կնոջ ձեռքը,
որով ան ծածկած էր դէմքը :

Յետոյ յարեց .

— Այսօր, ձեռնէ կը պահանջեմ որ քեզ թէ մեր
երկուքէն ո՞րն է այս տղուն հայրը. ո՞ն թէ ես. ձեր
ամուսինը թէ ձեր սիրահարը : Օ՛ն, քեզ՛ք :

Լիմուզէն յարձակեցաւ Բարանի վրայ : Այս վեր-
ջինը ետ հրեց զայն, ու հեզնական, զայրագին ծիծա-
ղով մը յարեց .

— Ո՛հ, այսօր կտրիճ դարձեր ես, աւելի կտրիճ
քան աս օրը, երբ սանդուխէն կը փախչէիր, որպէսզի
չսատկեցնեմ քեզ : Լա՛ւ, քանի որ նէ չի պատասխա-
ներ, դո՛ւն պատասխան տուր : Դուն ալ անոր չափ լաւ
գիտնալու ես այդ բանը : Ըսէ՛, այս տղուն հայրն ես :
Օ՛ն, խօսէ՛, խօսէ՛ :

Բարան դարձեալ իր կնոջ մօտենալով, յարեց .

— Եթէ չէք ուզեր ինծի յայտնել, գէթ ձեր զա-
ւակին քեզ՛ք : Այսօր չափահաս եղած է ան : Իրաւունք
ունի գիտնալու թէ ո՛վ է իր հայրը : Ես չեմ գիտեր, և
երբեք զիսցած ալ չեմ : Հետեւաբար, չեմ կրնար քեզի
բան մը ըսել, տղաս :

Բարան խելայեղ դարձած էր ու իր ձայնը սուր
շեշտեր կըստանար : Վերնոտի մը պէս կը շարժէր
թեւերը :

— Ինչո՞ւ չէք պատասխաններ . . . : Նէ չի գիտեր . . . :

Դրաւ կը դնեմ որ չի գիտեր... քանի որ երկուքն հետ ալ կը պառկէր...: Հա՛... հո՛... հա՛... ոչ ոք գիտէ... ոչ ոք...: Մարդ կրնա՞յ գիտնալ այդպիսի բաներ...: Դուն ալ չպիտի գիտնաս, աղաւ... ինչ աւելի բան մը չպիտի գիտնաս երբեք...: Մէյ մը անոր հարցուր... պիտի տեսնես որ ան ալ անգիտելութիւն չունի...: Ես չեմ գիտեր... ան ալ չի գիտեր... դուն ալ ասկէ... ոչ ոք գիտէ...: Ան կամ ետ...: Բնորէ՛...: Մնա՛ք բարով... ամէն ինչ վերջացած է...: Եթէ նէ որոշում տայ քեզի ըսելու, կուգաս ինծի կ'իմացնես թէ՛լ տէ՛ Գոնթիման, այնպէս չէ՞...: Հաճոյքով պիտի իմանամ...: Մնա՛ք բարով...: Զուարճութիւն կը մտղթեմ ձեզի...:

Ու Բարան հեռացաւ, շարժումներ ընելով և ինքնիբերնը խօսելով բարձր ծառերուն տակ, պարապ ու թարմաշունչ օդին մէջ, որ հիւթերու բոյրերով լեցուած էր: Այլ ևս ետին չդարձաւ, դանոնք տեսնելու համար: Ան կը յառաջանար, զայրոյթի մղումին տակ, բոբրաքուն չունչով ու միտքը սեւեւուն գաղափարէն տարուած:

Յանկարծ, Բարան կայարանին առջև գտաւ ինքզինքը: Կառախումբ մը ճամբայ ելլելու վրայ էր: Հոն նստաւ: Ծամբան, բարկութիւնը հանդարտեցաւ ու ինքզինքը գտաւ: Երբ Բարիզ հասաւ, ինք ալ զարմացաւ իր յանդգնութեանը վրայ:

Բայց ընկճուած կը զգար ինքզինքը, որպէս թէ ջախջախուած ըլլային ոսկորները: Հակառակ ասոր, իր գարեջրատունը չնայ, գաւաթ մը ճնկելու համար:

Երբ Օր. Զօէ տեսաւ Բարանի ներս մտնելը, զարմանքով հարցուց.

— Ինչ չուտ դարձաք: Յոգնեցա՞ք միթէ:

Բարան պատասխանեց.

— Այո՛... այո՛... չատ յոգնեցայ... չատ յոգնեցայ...: Կը հասկնամ թէ չուշտ... երբ մարդ սովորութիւն չունի դուրս ելլելու: Այլևս գիւղ չպիտի երթամ: Աւելի լաւ պիտի ըլլար, եթէ հոս մնայի: Այսուհետեւ, անգէս չպիտի երեւամ:

Ու Օր. Զօէ չկրցաւ Բարանի պատմել տալ իր պտայտը, թէեւ չատ կը փափագէր իմանալ:

Կեսնքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով, Բարան բոլորովին գինովցաւ այդ գիշեր, ու ստիպուեցան տուն տանիլ զայն:

Վ Ե Ր Զ

ԱՂԱԽԱՍԻԿ ԱՅՆ ՄԻԱԿ

ԿՕՇԻԿԸ

ՈՐ ԿՐՑՈՅ ՀԱԻՆԻԼ

ԱՄԲՈՂՋ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Ձեզի բարիք մը բնեմ եւ բոեմ

ԱՅՆ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ ՈՐՐԿԷ ԳՆՆՅԻ

ՏԿՆ. Մ. Դ. ՓԱՓԱՋԵԱՆ

ԵՒ

Ն. ԲԵՐՎԱՋԵԱՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԿՕՇԻԿ-

ՆԵՐՈՒ ՄԵՆ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Եւլաքիս, Գարաֆեոյ, Էօմեք Ապիս խանի

գեֆնայարկը, քիւ 13

2014 - Apr 2015
Վախճանի քաղաքի հիւանդութիւններէ որովհետեւ «զէշ»
են...

Մի՛ վախճանք, սակայն «զէշ» հիւանդութիւններէ,
քանի որ կայ

ՏԲԹ. Թ. ՊԱԼԸՔՃԵԱՆԸ

Մասնագէտ վեներական և մորթալէն արտերու
Բերա, Թօքաթլեանի քով, Մէքթէպ փողոց, Թիւ 29:

ՊԱԼԸՔՃԵԱՆԸ
ՄԻԱԿ ԵՐԳԻԾԱԹԵՐԹԸ

Հիմնուած 1908-ին

Տնօրէն-Խմբագիր՝
ԵՐՈՒԱՆԴ ԹՈՂԱԶԵԱՆ

Տարեկան բաժնեդին՝ 500 դրշ., 100 ֆրանկ.
Փրք. 30 շիւրն. 6 տր.

Հասցէ՝ Journal «Gavroche» Grand rue,
No. 67, Péra, Constantinople.

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ

ՆՈԳԵՆԱԻԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՐԴԱՆ ԵՒ ՏԻԴՐԱՆ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Յանձնարարելի Գործակալ

Ղալաթիայի Բարափը, Ֆալերո խան, Թիւ 2
Թէլ. Բերա 3440

2318

2213

